

**** ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ****

Η εργασία, στο σύνολό της, συντάχθηκε με σκοπό , κατ' αρχήν, την αναφορά στις ελληνικές κυβερνήσεις κατά τη χρονική περίοδο 1940-1974, περαιτέρω, τη διεξοδική πραγμάτευση του τρόπου ανάδειξής τους, του έργου που επιτέλεσαν κατά τη θητεία τους και τις συνθήκες παύσης τους. Κρίθηκε δε συμφέρον, για την ευχερέστερη μελέτη των ανωτέρω, να εκτιμώνται οι κυβερνητικές ενέργειες συνδυαστικά με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο και τις ιστορικές συγκυρίες. Με βάση αυτήν τη συλλογιστική και λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αλλαγές σε πολιτικό και εθνικό επίπεδο, τα 34 αυτά έτη μελετώνται χωρισμένα σε 4 διαστήματα: το πρώτο διάστημα αναφέρεται στην περίοδο από το τέλος της δικτατορίας του Ι. Μεταξά (1940) και τη σύσταση της κυβέρνησης με πρόεδρο τον Α. Κορυζή (29.1.1941) έως την απελευθέρωση της χώρας από τους Γερμανούς (Οκτώβριος 1944), το δεύτερο στην περίοδο της εθνοκοινοπολιτικής κρίσης (Οκτώβριος 1944-Αύγουστος 1949), το τρίτο στη μετεμφυλιακή εποχή (1949- 1967) και τέλος το τέταρτο στην περίοδο της δικτατορίας (1967- 1974).

A' :ΘΑΝΑΤΟΣ Ι. ΜΕΤΑΞΑ/ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ Α. ΚΟΡΥΖΗ (29.1.1941) -ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1944)

Κυβέρνηση Α. Κορυζή

Ύστερα από το δικτατορικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στις 4 Αυγούστου 1936 , με κήρυξη στρατιωτικού νόμου από το βασιλιά Γεώργιο Β', ο οποίος έθεσε επικεφαλής τον ευνοούμενό του, Ιωάννη Μεταξά, και ως την ανεξαρτητοποίηση της χώρας από τους Γερμανούς κατακτητές, διανύθηκε μια εποχή ανακατατάξεων και γενικότερης κρίσης. Η δικτατορία, η οποία οδήγησε στην αναστολή του Συντάγματος και αντικατέστησε το πολιτικό σύστημα της Ελλάδος, συνδυαστικά με την τριετή ξενική κατοχή ματαίωσε αφ' ενός την κατάρτιση νέου Συντάγματος, αφ' ετέρου τη λειτουργία ελεύθερου πολιτικού βίου.¹ Ο Ι. Μεταξάς ,στην εισηγητική έκθεση που εκφώνησε στις 4.8.1936, κηρύσσει τη διάλυση της Γ' Αναθεωρητικής Βουλής, με την πρόφαση ότι «η Βουλή αυτή αποτυχούσα εις τους κυρίους αυτής προορισμούς, όχι μόνον δεν ανταποκρίνεται πλέον προς την θέλησιν του Έθνους, αλλά καθίσταται και επιβλαβής, καθόσον ο κομμουνισμός επωφελείται σημαντικώς και της καταστάσεως ταύτης, δια την ενίσχυσιν της επικειμένης ήδη ανατρεπτικής του εκδηλώσεως.»

Μετά την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα πέτυχε να παραμείνει εκτός πεδίου μάχης μέχρι τις 28 Οκτωβρίου 1940,όταν ο Ι. Μεταξάς έλαβε τελεσίγραφο από τον Ιταλό πρεσβευτή Γκράτσι, με το οποίο δηλωνόταν ξεκάθαρα η επιθυμία του Ιταλού πρωθυπουργού για ελεύθερη δίοδο των στρατευμάτων του από το ελληνικό έδαφος. Μια τέτοια κίνηση απέτέλεσε ορόσημο, συνοδεύτηκε από τολμηρή άρνηση του πρωθυπουργού(στάση πέραν των φρονημάτων του) και, φυσικά, σήμανε τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο.

Στις 29.1.1941, μετά το θάνατο του Ι. Μεταξά, σχηματίστηκε η κυβέρνηση του Α. Κορυζή, διοικητής της Εθνικής Τράπεζας και πρώην υπουργός των κυβερνήσεων του Μεταξά, ο οποίος διορίστηκε Πρόεδρος της Κυβέρνησης, Υπουργός Εξωτερικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Στρατιωτικών, Ναυτικών και Αεροπορίας. Τη θέση του Υπουργού Δικαιοσύνης ανέλαβε ο Α. Ταμπακόπουλος, του Υπουργού Εσωτερικών ο Ι. Δουρέντης, του Υπουργού Οικονομικών ο Ανδρ. Αποστολίδης, του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας ο Ι. Αρβανίτης, του Υπουργού Συγκοινωνιών ο Αγγ. Οικονόμου, του Υπουργού Γεωργίας ο Γ. Κυριάκος, του Υπουργού Εθνικής Πρόνοιας ο Ηλ. Κρίμπας, του Υπουργού Σιδηροδρόμων και Αυτοκινήτων ο Γ. Νικολαΐδης, του Υπουργού Διοικητή Πρωτευούσης ο Κ. Κοτζιάς.

¹ Κείμενα συντακτικού περιεχομένου καθώς και συντακτικές πράξεις εκδόθηκαν στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια της κατοχής, αλλά και μετά την απελευθέρωση.

Κυβέρνηση Ε. Τσουδερού-Κατοχικές Κυβερνήσεις

Με το πέρας 7 μηνών σθεναρής αντίστασης στις 20 Απριλίου 1941, πραγματοποιήθηκε συνθηκολόγηση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων με τους Γερμανούς, η οποία υπογράφηκε από το στρατηγό Γ. Τσολάκογλου. Στην Αθήνα, ο Αλέξανδρος Κορυζής αυτοκτόνησε για να αποφύγει να παραδώσει ο ίδιος το πολιτικό και διοικητικό κέντρο της υπό κατοχή Ελλάδας στον κατακτητή. Τα γερμανικά στρατεύματα εισήλθαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941, όταν η χώρα πλέον διοικείτο από την κυβέρνηση του Εμμανουήλ Τσουδερού.

Ο βασιλιάς Γεώργιος Β' με το νέο πρωθυπουργό, το διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, τον Εμμανουήλ Τσουδερό και την Κυβέρνησή του, κατέφυγαν στην Κρήτη και αργότερα στη Μ. Ανατολή. Μάλιστα, τα διατάγματα και έγγραφα της Κυβερνήσεως δημοσιεύονταν αρχικά στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως στα Χανιά και έπειτα στη νόμιμη εφημερίδα της Κυβερνήσεως που εκδόθηκε στην Αλεξάνδρεια, από όπου Βασιλιάς και Κυβέρνηση συνέχισαν να αγωνίζονται για την απελευθέρωση της χώρας, από ελεύθερο, ωστόσο, έδαφος.

Η κυβέρνηση του Εμμ. Τσουδερού απαρτιζόταν από τον Αλεξ. Σακελλαρίου (Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Ναυτικών) , το Θ. Νικολαΐδη (Υπουργός Πρόνοιας και Υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού) ,τον Κων. Μανιδάκη (Υπουργός Εσωτερικών και Υφυπουργός Δημόσιας ασφάλειας) ,το Γ. Κορτζά (Υπουργός Συγκοινωνιών) ,τον Ευαγγ. Σέκερη (Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων), τον Αριστ. Δημητράτο (Υπουργός Γεωργίας, Υφυπουργός εργασίας και συνεταιρισμών) ,τον Π. Παναγάκο (Υπουργός Στρατιωτικών, και προσωρινά Αγορανομίας) ,τον Π. Νικολαΐδη (Υπουργός Αεροπορίας) και το Σ. Θεοφανΐδη (Υφυπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας).

Η Κυβέρνηση Ε. Τσουδερού εξέδωσε α) τη Συντακτική Πράξη περί του τρόπου άσκησης των εξουσιών, την από 4 Φεβρουαρίου Συντακτική πράξη μέσω της οποίας κηρύχθηκε άκυρο το βασιλικό διάταγμα της 4^{ης} Αυγούστου για αναστολή των διατάξεων του Συντάγματος που αφορούσαν τα ατομικά δικαιώματα. Από τις 12 Νοεμβρίου 1944 έως τις 31 Μαρτίου 1946 εκδόθηκαν 115 συντακτικές πράξεις.

Ύστερα από κάποιο διάστημα, ο Βασιλιάς αναχώρησε για το Λονδίνο και η ελληνική κυβέρνηση παρέμεινε στο Κάιρο. Εκεί διατήρησε την έδρα της μέχρι λίγο πριν την απελευθέρωση, οπότε και μεταφέρθηκε στη Νεάπολη. Ο Ε. Τσουδερός παρέμεινε πρωθυπουργός ως τον Απρίλιο του '44.

Οι Κυβερνήσεις του εξωτερικού δεν ήταν, ωστόσο, οι μοναδικές ελληνικές Κυβερνήσεις της περιόδου της κατοχής της χώρας από τους Γερμανούς, τους Ιταλούς, και τους Βούλγαρους. Στην Ελλάδα, διακυβέρνηση άσκησαν οι λεγόμενες «κατοχικές» κυβερνήσεις. Ο κατακτητής δεν άσκησε ο ίδιος την εκτελεστική εξουσία της χώρας αλλά την ανέθεσε σε Έλληνες. Η ισχύς, όμως, αυτών των κυβερνήσεων πήγαζε από τα όπλα των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων κατοχής. Κατ' ουσίαν, οι «κατοχικές» κυβερνήσεις αποτελούσαν το διαμεσολαβητή ο οποίος μετέφερε τη βούληση του κατακτητή στον ελληνικό λαό. Πρώτος πρωθυπουργός των εθνικώς μειοδοτικών αυτών κυβερνήσεων διορίστηκε ο στρατηγός Γεώργιος Τσολάκογλου (30.04.1941-2.12.1942). Αργότερα, ανατέθηκε το πρωθυπουργικό αξίωμα ,κατ' αρχήν, στον καθηγητή της Ιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας,

Κωνσταντίνο Λογοθετόπουλο (2.12.1942- 7.04.1943) και ,τέλος, στον Ιωάννη Ράλλη (7.04.1943- 12.10.1944).

Συγκεκριμένα, στο διάγγελμά του ως πρωθυπουργός, ο Τσολάκογλου αναφέρει ότι αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας, έχοντας πλήρη συναίσθηση των ευθυνών του και καταδεικνύεται η απόχρωση που έχει προσδοθεί στο ρόλο του² από τα εξής λόγια:«Θα ήτο παράλειψις εάν την στιγμήν ταύτην δεν εξέφραζα αίσθημα ευγνωμοσύνης προς τας κυβερνήσεις του Άξονος και τας ενταύθα Αρχάς Κατοχής διότι επέδειξαν μέγιστον ενδιαφέρον υπέρ του ελληνικού λαού και πλήρη συναντίληψιν των στερήσεων και των αναγκών μας.»

Εντούτοις, ένα χρόνο αργότερα, ο Τσολάκογλου για λόγους υγείας αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη θέση του, ορίζοντας ως διάδοχό του τον Κ. Λογοθετόπουλο, με την επιθυμία να καταστεί εκείνος συνεχιστής του προγράμματος το οποίο ο ίδιος είχε καθορίσει. Έστω κι αν ο Λογοθετόπουλος δεν είχε αναμειχθεί ως τότε στα πολιτικά δρώμενα, όταν ορκίστηκε, δήλωσε ότι θα παλέψει με όλες τις δυνάμεις του, όπως οι προκάτοχοί του, για τη σωτηρία της βασανισμένης Ελλάδας. Πριν, όμως, προλάβει να χειριστεί τα εθνικά ζητήματα, υπέβαλε την παραίτησή του και αντικαταστάθηκε από τον Ι. Ράλλη (7.04.1943)³. Η θητεία του πολλά υποσχόμενου στο πρωθυπουργικό διάγγελμα Ράλλη έληξε στις 12 Οκτωβρίου '44, τη στιγμή που οι Γερμανοί εγκατέλειψαν την Αθήνα και λίγο πριν ξεσπάσει η εθνική κρίση. Οι τρεις κατοχικοί πρωθυπουργοί παρουσιάστηκαν στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσίλογων και καταδικάστηκαν σε ισόβια κάθειρξη.⁴

Η εξουσία, όμως, των κατοχικών κυβερνήσεων δεν εκτεινόταν σε ολόκληρη την επικράτεια. Στην ύπαιθρο, από το Νοέμβριο του 1942, ξεκίνησε η ανάπτυξη της ένοπλης αντίστασης του ελληνικού λαού. Σε κάθε σπιθαμή του εδάφους που καταλάμβαναν οι Έλληνες αντάρτες καταλυόταν η εγκυρότητα της εξουσίας των πολιτικών εκείνων που διακυβέρνησαν τον τόπο για λογαριασμό των κατακτητών. Στις ελληνικές περιοχές που απελευθερώνονταν την εξουσία ασκούσαν οι αρχηγοί των ενόπλων λαϊκών δυνάμεων. Στις 18 Μαρτίου 1944, συγκροτήθηκε η «Κυβέρνηση του βουνού», η επονομαζόμενη Π.Ε.Ε.Α. (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Αποκατάστασης). Η ισχύς αυτής της κυβέρνησης πήγαζε από την επιρροή της μεγαλύτερης αντιστασιακής οργάνωσης, του Ε.Α.Μ. (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Πρωθυπουργός αυτής της κυβέρνησης ήταν ο Αλέξανδρος Σβώλος, καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή Αθηνών, και οι κυριότεροι υπουργοί που την απάρτιζαν ήταν ο Ηλίας Τσιριμώκος, ο Άγγελος Αγγελόπουλος, ο Πέτρος Κόκκαλης, ο Ευριπίδης Μπακιρτζής και ο Γεώργιος Σιάντος.

Τέλος Απριλίου του '44, με πρωτοβουλία της Π.Ε.Ε.Α. πραγματοποιείται μια πρωτοφανής ενέργεια για τα δεδομένα κατεχόμενης χώρας. Διοργανώθηκαν μυστικές εκλογές στην ελεύθερη και την κατεχόμενη Ελλάδα, μα ιδιαίτερα στην Αθήνα αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις. Ψήφισαν πάνω από 1.000.000 Έλληνες, στέλνοντας αντιπροσώπους σε μία

² Είναι γνωστό ότι οι αρχηγοί των κατοχικών κυβερνήσεων συμπεριφέρονταν ως δοσίλογοι, συνδράμοντας στο έργο των κατακτητών, όχι πάντοτε προς όφελος του έθνους.

³ Τελευταίος κατοχικός πρωθυπουργός, ορκίστηκε από τον αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό

⁴ Ο Ι. Ράλλης δεν πρόλαβε να εκτελέσει την ποινή, καθώς απεβίωσε τον Οκτώβριο του 1946 από καρκίνο.

εθνοσυνέλευση που ονομάστηκε «Εθνικό Συμβούλιο», το οποίο συνήλθε και συνεδρίασε για πρώτη φορά στο χωριό Κορυσχάδες της Ευρυτανίας⁵ και επικύρωσε την εξουσία της Π.Ε.Ε.Α. ως αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης με έδρα την Ελλάδα. Η Π.Ε.Ε.Α. εξ αρχής σκόπευσε στην αντικατάσταση της κυβέρνησης Τσουδερού⁶ με κυβέρνηση εθνικής ενότητας στην οποία θα μετείχε και η ίδια. Τα ελληνικά στρατιωτικά σώματα που μάχονταν στη Μ. Ανατολή στο πλευρό των συμμάχων δέχθηκαν την πρόταση της Π.Ε.Ε.Α. για σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας και στις 30 Μαρτίου υπέβαλαν υπόμνημα στον Εμμ. Τσουδερό με το οποίο ζητούσαν την παραίτηση της κυβέρνησης Τσουδερού και τη σύσταση νέας. Ο Τσουδερός⁷ αρνήθηκε να παραιτηθεί, προκαλώντας την εκδήλωση ανταρσίας στα ελληνικά σώματα, η οποία καταπνίχθηκε αιματηρά από τους Άγγλους. Μετά από αυτό το συγκλονιστικό γεγονός, επικράτησε τεταμένη ατμόσφαιρα, ωθώντας τον Τσουδερό να υποβάλει την παραίτησή του, ύστερα από μια τριετή ιδιότυπη εξ αποστάσεως θητεία.

Ανακεφαλαιωτικά, παρατηρείται η ταυτόχρονη ύπαρξη τριών ελληνικών κυβερνήσεων κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής: Κυβερνήσεις κατοχής, Κυβερνήσεις εξωτερικού και «Κυβέρνηση του βουνού». Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η απελευθέρωση της χώρας καθίστατο ανέφικτη, με δεδομένη την τριχοτόμηση των πολιτικών παραγόντων. Το ξέσπασμα εμφύλιας σύγκρουσης είχε ήδη αρχίσει να ξεπροβάλλει.

Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου

Τη διακυβέρνηση τώρα της χώρας ανέλαβε ο δευτερότοκος γιος του ιδρυτή του κόμματος των Φιλελευθέρων, Σοφοκλής Βενιζέλος (14 Απριλίου 1944), μετά από ένα σύνολο συζητήσεων και διαπραγματεύσεων (και επί Τσουδερού) που αφορούσαν το πολιτειακό ζήτημα στην Ελλάδα.⁸ Η κυβέρνηση απαρτιζόταν από τα εξής μέλη: Σοφοκλής Βενιζέλος (Πρόεδρος το υ Υπουργικού Συμβουλίου, Υπουργός Εξωτερικών, Δικαιοσύνης, Αεροπορίας, Στρατιωτικών, Ναυτικών), Γ. Μαντζαβίνος (Υφυπουργός Οικονομικών), Ε. Τζανακάκης (Υπουργός Πρόνοιας και Κρατικής Αντιλήψεως και Εργασίας), Ι. Δεμέστιχας (Υπουργός Εσωτερικών, Παιδείας, Υφυπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας), Γεώργιος Παπανδρέου κ.α. Το διάστημα, ωστόσο, που παρέμεινε ο Βενιζέλος στην εξουσία ήταν μόλις 12 ημέρες, γεγονός που οφείλεται στην αναγκαστική παραίτηση στην οποία αναγκάστηκε να προβεί, ύστερα από τη βίαιη καταστολή της εξέγερσης στα πλοία του ελληνικού ναυτικού που βρίσκονταν αγκυροβολημένα στην Αίγυπτο. Η πράξη αυτή είχε μεγάλο πολιτικό κόστος για το Βενιζέλο, στερώντας του αφενός την ευρύτερη λαϊκή αποδοχή που ως τότε απολάμβανε, αφετέρου τη διατήρησή του στην πρωθυπουργία.

⁵ Από τις 14 έως τις 27.05.1944

⁶ η οποία βρισκόταν στην Αίγυπτο

⁷ κάτω από την πίεση των Άγγλων που φοβούνταν πως δε θα είχαν τη δυνατότητα να ελέγχουν μία κυβέρνηση εθνικής ενότητας

⁸ Βασικός άξονας γύρω απ' τον οποίο διενεργούνταν συζητήσεις ήταν η επιστροφή του βασιλιά στη χώρα μετά τη διεξαγωγή ή μη δημοψηφίσματος, κάτι που αρχικά τουλάχιστον δεν έβρισκε σύμφωνη την κυβέρνηση.

Κυβέρνηση Γεώργιου Παπανδρέου

Κάτοχος του πρωθυπουργικού αξιώματος, μετά το Σοφοκλή Βενιζέλο υπήρξε ο Γεώργιος Παπανδρέου⁹, ο οποίος είχε διατελέσει υπουργός στην κυβέρνηση Βενιζέλου, ήταν γνωστός για τα συνεπή δημοκρατικά του φρονήματα και έθεσε ως στόχο του τη συμφιλίωση των πολιτικών παρατάξεων, την αποκατάσταση της εθνικής ενότητας και την ομαλή μετάβαση στην εποχή μετά την κατοχή. Η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου σχηματίστηκε στις 26 Απριλίου 1944 και οδηγήθηκε σε ανασχηματισμό ένα μην αργότερα. Το Μάιο του '44, ο Γεώργιος Παπανδρέου μετά από εργώδεις προσπάθειες κατόρθωσε να συγκαλέσει διάσκεψη στο Λίβανο, όπου έλαβαν μέρος αντιπρόσωποι όλων των κομμάτων και των αντιστασιακών οργανώσεων. Η διάσκεψη, μετά από πολλές διαβουλεύσεις κυρίως ανάμεσα στους αντιπροσώπους της Π.Ε.Ε.Α. και των άλλων αντιστασιακών οργανώσεων, ολοκληρώθηκε με το «Εθνικό Συμβόλαιο», με το οποίο δόθηκαν λύσεις στα θέματα που αφορούσαν το πολιτειακό σύστημα και επιπλέον συμφωνήθηκε η συγκρότηση κυβέρνησης εθνικής ενότητας με πρωθυπουργό το Γεώργιο Παπανδρέου, μέλη της οποίας θα προέρχονταν και από την Π.Ε.Ε.Α. Εντούτοις, η συμφωνία του Λιβάνου(20.05.1944) επήλθε χωρίς να έχουν διευθετηθεί τα βασικά ζητήματα που χώριζαν τον εαμικό και τον αντιεαμικό κόσμο και κατά βάση, χωρίς να προσδιοριστεί το θέμα περί αφοπλισμού των ενόπλων αντάρτικων σωμάτων μετά την απελευθέρωση.¹⁰

Πάντως, στις 3 Σεπτεμβρίου 1944, σχηματίζεται η νέα κυβέρνηση, στην οποία μετείχε η Π.Ε.Ε.Α. ,αν και καθυστερημένα ύστερα από συνεννόηση με την κεντρική διοίκηση (Κ.Κ.Ε.), με έξι υπουργούς, εκ των οποίων ο Αλ. Σβώλος, ο Αγγ. Αγγελόπουλος και ο Ηλ. Τσιριμώκος κατείχαν πρωτεύουσα θέση στην κυβέρνηση ως διαχειριστές των οικονομικών.¹¹

Η άφιξη του Παπανδρέου στην Ελλάδα ακολούθησε της απελευθέρωσης της Αθήνας από τους Γερμανούς κατακτητές, η οποία και επίσημα πραγματοποιήθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1944. Οι προθέσεις του Παπανδρέου, όπως εκφράστηκαν εξ αρχής στον ελληνικό λαό¹², είχαν στο επίκεντρο τη συμφιλίωση και την οριστική επικράτηση πολιτειακής τάξης. Έτσι, στις 18 Οκτωβρίου, όταν ο πρωθυπουργός και τα μέλη της εθνικής κυβέρνησης εισήλθαν στην Αθήνα μια νέα εποχή ξεκίνησε όσον αφορά το ελληνικό «γίγνεσθαι» που θα αποτελέσει μία από τις μελανές σελίδες της ελληνικής ιστορίας.

⁹ Ανέλαβε για πρώτη φορά ως πρωθυπουργός στην πολιτική σταδιοδρομία του με τη βασιλική και συμμαχική έγκριση

¹⁰ Οι εκκρεμότητες αυτές θα προκαλέσουν σοβαρές επιπλοκές στην πορεία προς την ομαλότητα.

¹¹ Μετείχαν και τα «αστικά κόμματα» με εκπροσώπους όλων των αποχρώσεων, όπως ο Θ. Τσάτσος, ο Γ. Καρτάλης, Αλ. Μυλωνάς, Χρ. Σγουρίτσας, Σπ. Θεοτόκης. Μετά από 1 μήνα, δήλωσαν παραίτηση ο Βενιζέλος, ο Θεοτόκης, ο Ρέντης, ο Μυλωνάς. Έτσι, η κυβέρνηση σταδιακά έχασε την «εθνική της ενότητα».

¹² Με διάγγελμα που απηύθυνε με τον ερχομό του στην πατρίδα

B': Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1944-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1949)

Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα

Μετά το σχηματισμό της κυβέρνησης Παπανδρέου (γνωστής και ως «κυβέρνηση της απελευθέρωσης», στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα συνέβησαν αρκετές μεταβολές. Κατ' αρχήν, ήδη στις 2 Δεκεμβρίου παραιτήθηκαν τα 6 μέλη της κυβέρνησης που προέρχονταν από την Π.Ε.Ε.Α.¹³, γεγονός που σήμανε και το τέλος της. Γενικά, η ατμόσφαιρα ήταν τεταμένη, σε σημείο που η κατάσταση είχε ξεφύγει από τον έλεγχο του Παπανδρέου, με δεδομένο ότι δεν είχε αντιμετωπιστεί το κορυφαίο πρόβλημα του αποπλισμού των διαφόρων αντάρτικων ομάδων και δεν είχε καταστεί ακόμα δυνατή η δημιουργία ενιαίου εθνικού στρατού. Στις 3 Δεκεμβρίου, το Ε.Α.Μ. οργάνωσε διαδήλωση διαμαρτυρίας στην πλατεία Συντάγματος, η οποία κατέληξε σε αιματοχυσία¹⁴. Την επομένη, ξέσπασε γενική απεργία που είχε κηρύξει το Ε.Α.Μ., ενώ ταυτόχρονα μονάδες του Ε.Λ.Α.Σ. κατέλαβαν τα αστυνομικά τμήματα και αφόπλισαν τους αστυνομικούς. Στην προσπάθεια αντιμετώπισης των γενόμενων, παραμονές Χριστουγέννων του '44, ύστερα από την έλευση του Τσόρτσιλ στην Αθήνα, αποφασίστηκε ο διορισμός του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού στο αξίωμα του αντιβασιλέα, η αλλαγή κυβέρνησης και πολιτικής ηγεσίας και τέλος, η πραγματοποίηση δημοψηφίσματος για την επιστροφή ή όχι του βασιλιά στην Ελλάδα.

Συνεπώς, στις 3 Ιανουαρίου 1945 παραιτήθηκε η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου και σχηματίζεται νέα υπό το Νικόλαο Πλαστήρα¹⁵. Η κυβερνητική αυτή αλλαγή στηρίχθηκε στη γενικότερη διάθεση για τη δημιουργία μιας κυβέρνησης που θα διέθετε την εμπιστοσύνη του λαού, εξασφαλίζοντας έτσι κυβερνητική σταθερότητα. Μέλη της κυβέρνησης αυτής ήταν ο Ι. Σοφιανόπουλος (Υπουργός Εξωτερικών), ο Ν. Κολύβας (Υπουργός Δικαιοσύνης), ο Π. Ράλλης (Υπουργός Εσωτερικών), ο Γ. Σιδέρης (Υπουργός Οικονομικών), ο Ι. Γκλαβάνης (Υπουργός Γεωργίας), ο Λ. Σακελλαρόπουλος (Υπουργός Δημοσίων Έργων και προσωρινά Μεταφορών), ο Μ. Μαυροκορδάτος (Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργώ), ο Γ. Μελάς (Υφυπουργός Εξωτερικών).

Βασικό επίτευγμα της κυβέρνησης Πλαστήρα ήταν η υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας (12 Φεβρουαρίου 1945) με το Ε.Α.Μ., η οποία προέβλεπε τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για διεξαγωγή εκλογών για την ανάδειξη Συντακτικής Συνέλευσης και τη διενέργεια δημοψηφίσματος, το αποτέλεσμα του οποίου θα καθόριζε την πορεία της μοναρχίας στην Ελλάδα. Άλλη παράμετρος της συμφωνίας ήταν η διάλυση των αντάρτικων

¹³ Η παραίτηση οφείλεται στην άρνηση της κυβέρνησης να αποδεχθεί την πρόταση των εαμικών υπουργών για ταυτόχρονο αποπλισμό όλων των αντάρτικων σωμάτων και των στρατιωτικών σχηματισμών της Μέσης Ανατολής.

¹⁴ Τα γνωστά στην ιστορία και ως «Δεκεμβριανά», που αποτέλεσαν την πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου

¹⁵ ο οποίος είναι ιστορικά γνωστός από τη συμμετοχή του στην επανάσταση του 1922

οργανώσεων και η παράδοση των όπλων του Ε.Λ.Α.Σ. μέσα σε δύο εβδομάδες. Επίσης, δόθηκε αμνηστία στους στρατιώτες του Ε.Λ.Α.Σ. Ωστόσο, κάποια μέλη του Ε.Λ.Α.Σ.¹⁶ αρνήθηκαν να συμμορφωθούν με τα προβλεπόμενα της Συμφωνίας της Βάρκιζας και επέλεξαν πάλι το δρόμο προς τα βουνά. Ουσιαστικά, με το σύμφωνο της Βάρκιζας τερματίζεται η πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου.

Η κυβέρνηση Πλαστήρα δεν κατάφερε να εξαλείψει τις διαφορές που υπήρχαν στο πολιτικό πεδίο και εμπόδιζαν τη μετάβαση σε ένα οργανωμένο και κυβερνητικά σταθερό σύστημα, ούτε φυσικά να υλοποιήσει τα σχέδιά της. Οι διαπιστώσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν με την προσεχή ανάδειξη νέας κυβέρνησης.

Κυβέρνηση Πέτρου Βούλγαρη

Στις 8 Απριλίου 1945, η κυβέρνηση Πλαστήρα ελλείπει συμμαχικού ερείσματος αναγκάζεται να παραιτηθεί και τη θέση της λαμβάνει νέα υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Πέτρο Βούλγαρη. Αυτή απαρτιζόταν από το Γ. Μαντζαβίνο (Υπουργός Οικονομικών), το Γρ. Κασσιμάτη (Υπουργός Εθνικής Άμυνας), τον Κ. Τσάτσο¹⁷ (Υπουργός Πρόνοιας και προσωρινά Δικαιοσύνης και Εσωτερικών), τον Α. Δημητρακόπουλο (Υπουργός Δημοσίων Έργων), το Δ. Μπαλάνο (Υπουργός Παιδείας και προσωρινά εφοδιασμού), το Σπ. Ματέση (Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας και προσωρινά Μεταφορών), το Γ. Λαμπρινόπουλο (Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργώ), το Δ. Ζακυνθινό (Υπουργός Τύπου και Διαφώτισης) και τον Ι. Σοφιανόπουλο¹⁸ (Υπουργός Εξωτερικών).

Η κυβέρνηση, ωστόσο, δε διεξήγαγε τελικά εκλογές, ανασχηματίστηκε στις 11 Αυγούστου 1945 και τελικά παραιτείται στις 17 Οκτωβρίου 1945.

Κυβέρνηση Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού

Όταν παραιτήθηκε η κυβέρνηση του Βούλγαρη, την ίδια ακριβώς ημέρα, σχηματίστηκε μια μεταβατική κυβέρνηση υπό τον ως τότε εκτελούντα χρέη αντιβασιλέα, τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό. Αυτή διατήρησε σχεδόν όλα τα μέλη της προηγούμενης, εξάλλου πρέπει να επισημανθεί ότι ήταν εξαιρετικά βραχύβια, εφ' όσον η θητεία της κράτησε μόνο λίγες εβδομάδες¹⁹.

Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου

Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού, την 1^η Νοεμβρίου 1945 σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση με αρχηγό τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο²⁰. Βασικά στελέχη αυτής της κυβέρνησης ήταν ο Σ. Γεωργούλης (Υπουργός Στρατιωτικών), ο Γρ. Κασσιμάτης (Υπουργός Οικονομικών), ο Γ. Οικονομόπουλος (Υπουργός Δικαιοσύνης), ο Χ. Ψαρρός (Υπουργός Εσωτερικών), ο Π. Κατσώτας (Υπουργός Δημόσιας Τάξης), ο Αν.

¹⁶ Μεταξύ των οποίων και ο Άρης Βελουχιώτης, ο οποίος για να μη συλληφθεί αυτοκτόνησε

¹⁷ Για πρώτη φορά στην πολιτική του σταδιοδρομία λαμβάνει τη θέση υπουργού και αργότερα θα εκλεγεί Πρόεδρος της Γ' ελληνικής Δημοκρατίας

¹⁸ Διορίστηκε στις 9 Απριλίου 1945

¹⁹ Διαλύθηκε τέλος Οκτωβρίου.

²⁰ Η πρώτη φορά που ανέλαβε ως πρωθυπουργός στην πολιτική του σταδιοδρομία.

Δημητρακόπουλος (Υπουργός Δημόσιων Έργων), ο Δ. Μάχας (Υπουργός Μεταφορών), ο Δ. Κατάβολος (Υπουργός Εργασίας), ο Κ. Τσάτσος (Υπουργός Τύπου και Πληροφοριών), ο Ι. Θεοδωρακόπουλος (Υπουργός Παιδείας), ο Β. Βόιλας (Υπουργός Υγιεινής), ο Κ. Αλεξανδρής (Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας), ο Ν. Παναγόπουλος (Υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας).

Εντούτοις, η θητεία αυτής της κυβέρνησης ήταν ιδιαίτερα σύντομη²¹, κυρίως διότι ο Αρχιεπίσκοπος έκρινε αναγκαία τη σύσταση μίας νέας που θα καθίστατο εκφραστής μεγαλύτερης μερίδας του ελληνικού λαού.

Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη

Πρόκειται για μια κυβέρνηση η οποία σχηματίστηκε με Πρόεδρο τον αρχηγό των Φιλελεύθερων, Θεμιστοκλή Σοφούλη, και αντιπρόεδρους τους Καφαντάρη και Τσουδερό. Ορκίστηκε στις 22 Νοεμβρίου 1945 και έθεσε σαν κύριο έργο της τη διεξαγωγή εκλογών. Ημερομηνία για τη διενέργεια των πρώτων μεταπολεμικών εκλογών ορίστηκε η 31^η Μαρτίου 1946²², όμως το κλίμα που επικρατούσε ήταν το πλέον ακατάλληλο για την ελεύθερη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος. Πιο συγκεκριμένα, στην ύπαιθρο ένοπλες αντίπαλες ομάδες τρομοκρατούσαν τους χωρικούς ενώ ταυτόχρονα στην πρωτεύουσα πληθαίνουν τα επεισόδια μεταξύ δεξιών και αριστερών.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα και οι ομάδες που συνεργάστηκαν μαζί του στο Ε.Α.Μ. δεν έλαβαν μέρος στις εκλογές. Σε αυτές συμμετείχαν 20 κόμματα και κομματικοί σχηματισμοί, με εξαίρεση ,πέραν των αριστερών, και κάποιων κεντρώων. Το τελικό αποτέλεσμα που αναδείχθηκε από αυτές τις εκλογές προεκλογικών συνασπισμών έκλινε αρκετά προς το συντηρητικό *Λαϊκό κόμμα*, το οποίο κατά την προεκλογική εκστρατεία είχε θέσει ως κύριο στόχο του την επάνοδο του Γεωργίου του Β'. Σε σύνολο 354 έδρων, την απόλυτη πλειοψηφία(206 έδρες) έλαβε ο συνασπισμός «Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων», 68 έδρες η «Εθνική Πολιτική Ένωσις», 48 το κόμμα του Θ. Σοφούλη, 20 το «Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος» του Ν. Ζέρβα, 9 η «Ένωσις Εθνικοφρόνων»,1 έδρα η «Ένωσις Αγροτικών Κομμάτων» και 2 έδρες ανεξάρτητος συνδυασμός.

Με σαφή, λοιπόν, υπεροχή το Λαϊκό Κόμμα είχε κερδίσει τις εκλογές. Πραγματοποιήθηκε προσπάθεια για δημιουργία μιας κυβέρνησης κοινώς αποδεκτής και ευρύτερης συνεννόησης, με τη συμμετοχή του ίδιου του Σοφούλη που, ωστόσο, στις 4 Απριλίου παραιτήθηκε.

Κυβέρνηση Παναγιώτη Πουλίτσα

Μετά τις εκλογές, στις 4 Απριλίου 1946, η κυβέρνηση του Σοφούλη παραιτείται και τη θέση της έλαβε νέα με πρωθυπουργό τον Παν. Πουλίτσα, Πρόεδρο του Συμβουλίου Επικρατείας που θεωρείτο πρόσωπο κοινής εμπιστοσύνης και φερέγγυο. Ο ίδιος ορκίστηκε ενώπιον του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού την ημέρα παραίτησης της προηγούμενης κυβέρνησης.

Η κυβέρνηση Πουλίτσα συμπεριέλαβε στους κόλπους της το Γεώργιο Παπανδρέου, τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο και το Σοφοκλή Βενιζέλο ως Υπουργούς άνευ χαρτοφυλακίου. Ωστόσο, η αποχώρηση των προαναφερθέντων πολιτικών (μέσα σε 15 ημέρες) εξ αιτίας της αντίθεσής

²¹ Διήρκεσε μόλις 21 ημέρες

²² Σχεδόν 10 χρόνια μετά την πραγματοποίηση των προηγούμενων εκλογών

τους με τις υποκινούμενες διαδικασίες για την όσο το δυνατό γρηγορότερη διενέργεια του δημοψηφίσματος που αφορούσε το καθεστώς, οδήγησε σε παραίτηση την κυβέρνηση (18 Απριλίου 1946).

Στο μεταξύ, ο συνασπισμός των κομμάτων της πλειοψηφίας της Βουλής ανέδειξε Κωνσταντίνο Τσαλδάρη για το αξίωμα του πρωθυπουργού. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, πως ο ίδιος είχε ήδη εκλεγεί αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος και με τη συμμετοχή των τεσσάρων ηγετών του Λαϊκού Κόμματος, των ηγετών των Φιλελευθέρων (Βενιζέλος, Παπανδρέου, Κανελλόπουλος), αλλά και των Αλεξανδρή και Γονατά.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Τσαλδάρη

Στις 18 Απριλίου 1946, στη θέση του Πρωθυπουργού διορίστηκε ο Κ. Τσαλδάρης, αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος, το οποίο αποτελούσε το μεγαλύτερο Κόμμα του συνασπισμού «Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων»²³. Αξιοσημείωτη είναι η διενέργεια δημοψηφίσματος για την διεκπεραίωση του πολιτειακού ζητήματος την 1^η Σεπτεμβρίου 1946, για να λήξει πια η επί καιρό υφιστάμενη εκκρεμότητα. Το δημοψήφισμα απέβη υπέρ του βασιλιά Γεωργίου, ο οποίος επανήλθε στις 28 Σεπτεμβρίου.

Στο ενεργητικό της, η κυβέρνηση Τσαλδάρη περιλαμβάνει και την προσπάθεια του Προέδρου της, όσον αφορά το γεγονός ότι κατέφυγε στα Ενωμένα Έθνη, με αίτημα τη σύσταση επιτροπής που θα εξέταζε την κατάσταση στην Ελλάδα. Το σύνολο των ενεργειών στον Ο.Η.Ε. της κυβέρνησης Τσαλδάρη είχε ως απότοκο τη δημιουργία αμερικανικού ενδιαφέροντος για τα τεκταινόμενα στην Ελλάδα, το οποίο έλαβε μορφή στις 12 Μαρτίου 1947 με την εξαγγελία του «δόγματος Τρούμαν»²⁴.

Στο διάστημα αυτό, πεθαίνει²⁵ ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β' και τον διαδέχθηκε ο αδελφός του, Παύλος. Παράλληλα, οι αντάρτες είχαν πάρει τα όπλα, εντείνοντας τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, με σκοπό την κατάληψη μιας μεγάλης ελληνικής πόλης που θα αποτελέσει την έδρα της επιγενόμενης αριστερής ελληνικής κυβέρνησης. Την κατάσταση αυτή, μη έχοντας άλλη επιλογή, η στρατιωτική ηγεσία την αντιμετώπισε με κλεφτοπόλεμο.

Στην πρωτεύουσα, από την άλλη πλευρά, μετά τις εκλογές στις 31 Μαρτίου και το δημοψήφισμα την 1^η Σεπτεμβρίου 1947²⁶, αποκαταστάθηκε η συνταγματική Δημοκρατία με τη μορφή της Κοινοβουλευτικής Μοναρχίας. Ωστόσο, στις 7 Σεπτεμβρίου 1947, η κυβέρνηση Τσαλδάρη, η οποία διέθετε την πλειοψηφία της Βουλής, παραιτήθηκε, μετά την επέμβαση του συμμαχικού παράγοντα.²⁷

Κυβέρνηση Δημητρίου Μάξιμου

²³ Αυτή τελούσε υπό διοικούσα επιτροπή (Π. Μαυρομιχάλης, Τ. Θεοτόκης, Κ. Τσαλδάρης).

²⁴ Το «δόγμα» τόνιζε ότι οι Η.Π.Α. θα βοηθούσαν με κάθε μέσο την Ελλάδα στον αγώνα της ενάντια στον κομμουνισμό.

²⁵ Την 1^η Απριλίου 1947

²⁶ Στο εν λόγω δημοψήφισμα έλαβε μέρος και η αριστερά.

²⁷ Πρόκειται για διάλυση 2^{ης} κυβέρνησης Τσαλδάρη. Συγκεκριμένα, στις 2 Οκτωβρίου 1946 ανασχηματίστηκε και παραιτήθηκε στις 24.01.1947. Όμως, στις 29 Αυγούστου 1947, μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Μάξιμου, σχημάτισε κυβέρνηση λίγων ημερών που διαλύθηκε 7 Σεπτεμβρίου 1947.

Στις 24 Ιανουαρίου 1947, προς αντικατάσταση της κυβέρνησης Τσαλδάρη, σχηματίζεται νέα με αρχηγό το Δημήτριο Μάξιμο, ο οποίος δεν προερχόταν από τον κοινοβουλευτικό χώρο, ανήκε, όμως ιδεολογικά στο Λαϊκό Κόμμα. Βασικός στόχος που επιδιώχθηκε μέσω αυτής της κυβέρνησης και προκάλεσε την πτώση της προηγούμενης ήταν η αποδοχή της κυβερνώσας τάξης από όσο το δυνατόν ευρύτερο τμήμα του ελληνικού λαού, θέτοντας έτσι ισχυρά ερείσματα για το καθεστώς. Η κυβέρνηση αυτή αποτελείτο από 22 υπουργούς²⁸ και 13 υφυπουργούς. Η διάρκεια ζωής της κυβέρνησης Μάξιμου ήταν μόλις λίγοι μήνες (διαλύθηκε στις 29 Αυγούστου 1947). Μάλιστα, κατά τη θητεία αυτής της κυβέρνησης, η Ελλάδα υπέγραψε σύμφωνο με την Αμερική τον Ιούνιο του 1947, ως άμεση εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ, για οικονομική και διπλωματική υποστήριξη της Ελλάδας σε κάθε επίπεδο. Αυτή η αρωγή έφθασε άμεσα και ολοκληρώθηκε κατά τα τέλη της δεκαετίας του '60.

Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη

Ως διάδοχος της κυβέρνησης Τσαλδάρη διορίστηκε η κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη στις 7 Σεπτεμβρίου 1947. Πρόκειται για μια κυβέρνηση που παρά το γεγονός ότι παρέμεινε στην εξουσία για 8 περίπου μήνες, ωστόσο άλλαξε μορφή 4 φορές. Η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης κυβέρνησης ήταν ότι σχηματίστηκε με συνασπισμό Λαϊκών και Φιλελευθέρων, με πρωθυπουργό το γηραιό αρχηγό των Φιλελευθέρων Θεμιστοκλή Σοφούλη, που είχε πετύχει να έχει στη διάθεσή του την πλειοψηφία της βουλής. Οι Αμερικανοί, που μετά την εξαγγελία του «δόγματος Τρούμαν» επενέβαιναν ανοιχτά στα ελληνικά πολιτικά πράγματα, επιδίωξαν το σχηματισμό της κυβέρνησης συνασπισμού γιατί πίστευαν ότι μια δημοκρατική προσωπικότητα, όπως ο Σοφούλης, θα κατόρθωνε να συγκεντρώσει γύρω της τα μετριοπαθή στοιχεία. Έτσι, κατά τη γνώμη τους, ο αντικομμουνιστικός αγώνας θα αποκτούσε ισχυρότερο έρεισμα.

Η κυβέρνηση αυτή, στην οποία συμμετείχε ως αντιπρόεδρος και Υπουργός Εξωτερικών ο Κωνσταντίνος Τσαλδάρης²⁹, μέχρι την οριστική διάλυσή της (όπως επισημάνθηκε) μορφοποιήθηκε 4 φορές. Συγκεκριμένα, στις 7.9.1947 αποτελεί κυβέρνηση συνασπισμού, ανασχηματίστηκε στις 10.11.1948, έπειτα, για τρίτη φορά στις 20.1.1949 και, τέλος, στις 14.4.1949.

Εν τω μεταξύ, στις 23 Δεκεμβρίου 1947, ως απάντηση, οι κομμουνιστές σχημάτισαν την «Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση Της Ελλάδας». Το γεγονός αυτό σήμανε την επανέναρξη του εμφυλίου πολέμου, ο οποίος απέκτησε την πιο άγρια μορφή του. Στις πόλεις, η κατάσταση είναι έκρυθμη, καθώς συνεχίζεται η δίωξη των οπαδών του Κ.Κ.Ε. και των υπολοίπων αριστερών ομάδων και μάλιστα πραγματοποιήθηκε εγκλεισμός πολλών σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Παρά τις προσπάθειες που εξαπέλυσε ο κυβερνητικός στρατός με την πραγματοποίηση ευρείας κλίμακας επιθέσεων, οι αντάρτες δεν εξουδετερώθηκαν.

Κατά τις δύσκολες αυτές ώρες για το Έθνος, οι δύο πολιτικοί ηγέτες επέδειξαν σταθερότητα και συνέπεια ως προς τον τρόπο άσκησης της

²⁸ Στην κυβέρνηση συμμετείχε και ο Κωνσταντίνος Τσαλδάρης ως αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και ως υπουργός εξωτερικών.

²⁹ Αν και ήταν παντοδύναμος και είχε την απόλυτη πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο, θυσίασε την Πρωθυπουργία και το συμφέρον του κόμματος, στην εθνική σκοπιμότητα του σχηματισμού κυβέρνησης για τη δυναμική αντιμετώπιση του επερχόμενου εμφυλίου πολέμου.

εξουσίας , ακολούθησαν στρατηγική κατευνασμού και ιδιαίτερα ο Κ. Τσαλδάρης, ο οποίος με θυσία του ίδιου και του κόμματός του, συντέλεσαν στον τερματισμό της ολέθριας για την ελληνική πραγματικότητα, εμφύλιας θύελλας. Μετά το θάνατο του καθ' όλα αξιόλογου Θεμιστοκλή Σοφούλη, στις 24 Ιουνίου 1949, πρωθυπουργός διορίστηκε ο μέχρι τότε Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και συνάμα διαπρεπής οικονομολόγος, Αλέξανδρος Διομήδης.

Κυβέρνηση Αλέξανδρου Διομήδη

Τη θέση του Θ. Σοφούλη, στις 30 Ιουνίου 1949 και για διάστημα μερικών μηνών, τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε η κυβέρνηση Α. Διομήδη. Στην κυβέρνηση αυτή, σε υψηλά ιστάμενες θέσεις, τέθηκαν οι Κ. Τσαλδάρης (Α' αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός Εξωτερικών) , Σ. Βενιζέλος (Β' αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου), Π. Κανελλόπουλος (Υπουργός Στρατιωτικών) , Κ. Καραμανλής (Υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας).

Μέχρι το τέλος του 1949 διεξήχθησαν μάχες, οι οποίες είχαν σαν κατάληξη την απώθηση των αντάρτικων σωμάτων πέρα από τα σύνορα. Το Κ.Κ.Ε., στις 16 Οκτωβρίου 1949, ανακοίνωσε επίσημα την κατάπαυση του πυρός. Η λήξη του εμφυλίου πολέμου σήμανε την ήττα των ανταρτών. Το ευτύχημα, εν προκειμένω, ήταν ότι μετά από πέντε χρόνια κρίσης, τελείωσε επιτέλους μία από τις πιο ταπεινωτικές σελίδες του ελληνικού Έθνους.

Συνοπτικά, η περίοδος αυτή ήταν πολύ δύσκολο να ξεπεραστεί, εντούτοις τρεις παράγοντες οδήγησαν στην επαναφορά της ομαλότητας στο ελληνικό «γίγνεσθαι». Κατ' αρχήν, καταργήθηκε, επί Θ. Σοφούλη, το καθεστώς πολυαρχίας στο στράτευμα και πραγματοποιήθηκε ανάληψη επιθετικής ενέργειας αντί της μέχρι τότε αμυντικής, που στην ουσία εντοπιζόταν σε περιχαρακωμένες θέσεις. Επιπλέον, βασικό ρόλο διαδραμάτισε η έξοδος του Τίτο από την Κομμουνιστική, που είχε ως συνέπεια τον αποκλεισμό των συνόρων για τους αντάρτες. Τέλος, και οι ίδιοι οι αντάρτες βοήθησαν, καθ' όσον το τελευταίο διάστημα είχαν μεταβάλει τη στρατηγική τους, αποτολμώντας μάχες τακτικής μεθόδου αντί του κλεφτοπόλεμου.

Γ ' : Μετεμφυλιακή Εποχή (1950- 1967)

Κυβέρνηση Ιωάννη Θεοτόκη

Το τέλος του εμφυλίου πολέμου βρίσκει τον Ελληνισμό αντιμέτωπο με μία σειρά προβλήματα υψίστης σημασίας για την επιβίωση και τη μελλοντική του ανέλιξη. Η μετεμφυλιακή περίοδος ήταν σαφώς επηρεασμένη από τα έντονα τραύματα που της είχε κληροδοτήσει ο πενταετής αδελφοκτόνος πόλεμος. Αρχικά, στις 6 Ιανουαρίου 1950 διορίστηκε η υπηρεσιακή κυβέρνηση του Ιωάννη Θεοτόκη³⁰ με τη συμμετοχή αξιόλογων εξωκοινοβουλευτικών παραγόντων, η οποία προκήρυξε εκλογές με απλή αναλογική για τις 5 Μαρτίου του ίδιου έτους. Η κυβέρνηση διέλυσε τη Βουλή,

³⁰ Ο οποίος ήταν δευτερότοκος υιός του Γ. Θεοτόκη

τρεις μήνες πριν τη λήξη της θητείας της, και διεξήγαγε εκλογές³¹, όπως είχε οριστεί στις 5 Μαρτίου.

Με το αποτέλεσμα αυτών των εκλογών, κανένα κόμμα ή συνασπισμός δεν απέκτησε την απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Συμμετείχαν συνολικά 15 πολιτικοί σχηματισμοί, εκ των οποίων αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα δύο ιστορικά κόμματα, στη νέα Βουλή εισήλθαν με ασθενείς δυνάμεις. Συγκεκριμένα, το Λαϊκό κόμμα του Κ. Τσαλδάρη εξασφάλισε μόλις 62 έδρες, ενώ το κόμμα των Φιλελευθέρων υπό το Σοφοκλή Βενιζέλο απέσπασε 56 έδρες. Επιπλέον, το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Γ. Παπανδρέου κατέλαβε 35 έδρες. Η Δημοκρατική Παράταξη, Τσιριμώκος, Σβώλος- Σοφιανόπουλος, Γρηγοριάδης εξασφάλισαν 18 έδρες, ενώ η Πολιτική ανεξάρτητη παράταξη (Μανιαδάκης, Κοτζιάς) 16 έδρες, 7 έδρες το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ν. Ζέρβα,³ ο Συνασπισμός Παράταξης Αγροτών και Εργαζομένων και 1 έδρα το Κόμμα του Σπ. Μαρκεζίνη. Έκπληξη αυτών των εκλογών υπήρξε η επιτυχία της «Εθνικής Προοδευτικής Ένωσης Κέντρου» (Ε.Π.Ε.Κ.) που απέσπασε 45 έδρες υπό την ηγεσία του Ν. Πλαστήρα.

Οι εκλογές αυτές χαρακτηρίστηκαν από το αίτημα για κομματική ανασυγκρότηση και ανανέωση του πολιτικού δυναμικού. Ζητούμενο ήταν η πιστή καταγραφή των τάσεων του εκλογικού σώματος, γεγονός μέσω του οποίου ήταν δυνατό να εξηγηθεί ο «μεταβατικός» χαρακτήρας της Βουλής που επρόκειτο να εκλεγεί. Αυτός ο μεταβατικός χαρακτήρας συνδυαστικά με το σύστημα της απλής αναλογικής συνετέλεσαν στην πολυδιάσπαση των πολιτικών δυνάμεων, τη σταδιακή φθορά των παραδοσιακών συντηρητικών δυνάμεων και την εμφάνιση πλήθους πολιτικών σχηματισμών. Η παραίτηση της κυβέρνησης Θεοτόκη πραγματοποιήθηκε στις 25 Μαρτίου.

Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου

Οι εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου δεν μπορούσαν να οδηγήσουν στη σύσταση βιώσιμης κυβέρνησης, καθ' όσον καμία πολιτική παράταξη δε διέθετε την απόλυτη πλειοψηφία της Βουλής. Επιπλέον, Ο βασιλιάς αρνήθηκε να δώσει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στα 3 κόμματα που έλαβαν την απόλυτη πλειοψηφία και έδωσε την 1^η διερευνητική εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον αρχηγό του Λαϊκού κόμματος, Κ. Τσαλδάρη, πρώτο σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμμα (με 62 έδρες). Στη συνέχεια, 2^η διερευνητική εντολή δόθηκε στο Βενιζέλο (αρχηγός του 2^{ου} σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος), ο οποίος έχοντας σαν έρεισμα το Λαϊκό Κόμμα και το Εθνικό Ενωτικό του Κανελλόπουλου, διορίστηκε Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και επικεφαλής των στρατιωτικών υπουργείων. Στην αρχή, είχε συμφωνηθεί σχηματισμός κυβέρνησης από Πλαστήρα και Παπανδρέου, υπό το Βενιζέλο, εγχείρημα που τελικά δεν υλοποιήθηκε. Έτσι, στις 23 Μαρτίου 1950, σχηματίστηκε κυβέρνηση κεντροδεξιού χαρακτήρα υπό το Βενιζέλο, η οποία παραιτήθηκε ένα μήνα αργότερα.

Κυβέρνηση Νικολάου Πλαστήρα

Στις 15 Απριλίου 1950, σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού από τα τρία κόμματα του κέντρου με πρωθυπουργό το στρατηγό Νικόλαο

³¹ Σε αυτές, αν και προτάθηκε από την κυβέρνηση το πλειοψηφικό σύστημα χωρίς κομματικά ψηφοδέλτια, ωστόσο ίσχυσε για τελευταία φορά η απλή αναλογική.

Πλαστήρα και Αντιπρόεδρο της κυβέρνησης και Υπουργό Εξωτερικών, το Γεώργιο Παπανδρέου. Ωστόσο, ο εν λόγω κυβερνητικός συνασπισμός αποδείχθηκε αρκετά βραχύβιος και διαλύθηκε 4 μήνες αργότερα, λόγω διαφωνιών σχετικά με το μέγεθος της άφεσης ή της τιμωρίας των αναμειγμένων στα δρώμενα του εμφυλίου.

Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου

Στις 21 Αυγούστου 1950, η κυβέρνηση Πλαστήρα παραχώρησε τη θέση της σε κυβέρνηση των τριών κομμάτων του κέντρου (συνασπισμού) με Πρόεδρο το Σοφοκλή Βενιζέλο. Το γεγονός ότι είχαν κατακερματιστεί οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας δε βοηθούσε στην ύπαρξη κυβερνητικής σταθερότητας. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου ανασχηματίστηκε στις 13 Σεπτεμβρίου και 3 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου, παραμένοντας κυβέρνηση συνασπισμού. Ανασχηματισμός είχε πραγματοποιηθεί και προεκλογικά³² και εκλογές πραγματοποιήθηκαν στις 9 Σεπτεμβρίου 1951. Σε αυτές τις εκλογές, από τις 258 έδρες συνολικά, ο Ελληνικός Συναγερμός του Αλέξανδρου Παπάγου πήρε σχετική πλειοψηφία 114 εδρών, 74 έδρες πήρε το κόμμα του Ν. Πλαστήρα (Ε.Π.Ε.Κ.), 57 έδρες το Κόμμα των Φιλελευθέρων του Βενιζέλου, 10 έδρες η Ε.Δ.Α. , 2 έδρες το Λαϊκό Κόμμα του Κ. Τσαλδάρη και 1 έδρα ο Συναγερμός Αγροτών και Εργαζομένων του Αλ. Μπαλτατζή³³.

Η νέα κυβέρνηση είχε ως Αντιπρόεδρό της τον Παπανδρέου και ως Α' Αντιπρόεδρο και Υπουργό άνευ χαρτοφυλακίου, το Ναπολέοντα Ζέρβα. Στην κυβέρνηση μετείχε και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ως Υπουργός Εθνικής Άμυνας³⁴. Η κυβέρνηση Βενιζέλου τον Ιούλιο του 1951 εισήγαγε στη Βουλή και ψηφίστηκε νέο νομοσχέδιο Νόμου, με το οποίο καθιερώθηκε η «ενισχυμένη αναλογική». Ο νέος κυβερνητικός σχηματισμός δε διατηρήθηκε περισσότερο από 2 μήνες στην εξουσία (έως τις 3 Νοεμβρίου), ύστερα από την αποχώρηση του Λαϊκού κόμματος από το συνασπισμό.

Μετά την προκήρυξη εκλογών, στις αρχές Σεπτεμβρίου 1951, οι οποίες διεξήχθησαν από την κυβέρνηση Βενιζέλου, συμμετείχαν μόλις 9 κομματικοί σχηματισμοί και εφαρμόστηκε το νέο εκλογικό σύστημα. Το αποτέλεσμα των εν λόγω εκλογών, σε σύνολο 258 εδρών , ο πολιτικός σχηματισμός του Παπάγου απέσπασε το 36,4% των ψήφων, η Ε.Π.Ε.Κ. του Πλαστήρα έλαβε το 23,4% των ψήφων, 19% το Κόμμα των Φιλελευθέρων, 9,7% η Ε.Δ.Α. , 6,6% το Λαϊκό Κόμμα, 2,1% ο Συναγερμός των Αγροτών και των Εργαζομένων , ενώ το κόμμα του Παπανδρέου δεν εξασφάλισε καμία έδρα.

Έστω κι αν ενισχύθηκαν τα μεγαλύτερα κόμματα, η αυτοδύναμη κυβερνητική πλειοψηφία και πάλι δεν κατέστη δυνατή. Έτσι, η κυβέρνηση Βενιζέλου, μετά από 2 ανασχηματισμούς (όπως προαναφέρθηκε), παραιτήθηκε στις 27 Οκτωβρίου, κηρύσσοντας πρώτα την έναρξη της Β' βουλευτικής περιόδου.

³² Στις 30 Ιουλίου 1951, με τοποθέτηση υπηρεσιακών Υπουργών σε ορισμένα υπουργεία.

³³ Αξιοσημείωτο είναι ότι το κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου δεν απέσπασε καμία έδρα.

³⁴ Το υπουργείο αυτό είχε προέλθει από τη συγχώνευση Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας σε ένα ενιαίο υπουργείο, κάτι που αρχικά είχε διατυπωθεί από τον Παπάγο αλλά δεν έγινε αποδεκτό παρά τη σύμπραξη του Μεταξά, επειδή αντέδρασε το Ναυτικό.

Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα

Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Σοφοκλή Βενιζέλου, στις 27 Οκτωβρίου 1951, σχηματίστηκε η κυβέρνηση συνασπισμού του Νικόλαου Πλαστήρα, ύστερα από άρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου, ο οποίος ήταν αρχηγός της σχετικής πλειοψηφίας.

Αρχικά, ύστερα από τη δημοσίευση του Βασιλικού Διατάγματος που αφορούσε τη διάλυση της Βουλής και την προκήρυξη εκλογών, ο στρατηγός Αλέξανδρος Παπάγος, οποίος προηγουμένως είχε παραιτηθεί από το αξίωμα του αρχιστράτηγου, ανακοίνωσε την ίδρυση του κόμματος «Ελληνικός Συναγερμός» υπό την ηγεσία του και διεκδίκησε τη λαϊκή ψήφο. Η έκβαση των εκλογών ήταν θετική για τον πολιτικό σχηματισμό του Παπάγου, ο οποίος έλαβε 114 από τις 258 έδρες. Ακολούθησε η Ε.Π.Ε.Κ. με 74 έδρες, οι Φιλελεύθεροι με 56 έδρες, η Ε.Δ.Α. με 9 έδρες, οι Λαϊκοί με 2 έδρες και τέλος οι Αγροτικοί του Μπαλτατζή που έλαβαν 1 έδρα.

Όσον αφορά το συνταγματικό πλαίσιο, πρέπει να αναφερθεί ότι το σχέδιο Συντάγματος που είχε επεξεργαστεί η αρμόδια επιτροπή (του ΞΗ' ψηφίσματος) της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής δεν είχε εγκριθεί. Για το λόγο αυτόν, το Βασιλικό Διάταγμα για τη διάλυση της Βουλής και την προκήρυξη των εκλογών προέβλεπε ότι η νέα θα είχε έναν ιδιόρρυθμο και περιορισμένα «αναθεωρητικό» χαρακτήρα: Θα μπορούσε δηλαδή με την απόφασή της να απορρίψει ή να επικυρώσει το Σχέδιο Συντάγματος.

Το σώμα της κυβέρνησης αυτής συνίστατο κατά βάση από διακεκριμένα στο ελληνικό πολιτικό «γίγνεσθαι» μέλη. Συγκεκριμένα, ο Σοφοκλής Βενιζέλος ήταν αντιπρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου και υπουργός εξωτερικών, ο ναύαρχος Αλ. Σακελάριος ανέλαβε ως τοποτηρητής των ανακτόρων και υπουργός Εθνικής Άμυνας ο οποίος παραιτήθηκε 5 μήνες αργότερα και τη θέση του πήρε ο Γ. Μαύρος.

Στο διάστημα αυτό, συνέβησαν στη χώρα υψίστης πολιτικής σημασίας γεγονότα, παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση Πλαστήρα³⁵ διέθετε περιορισμένη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Κατ' αρχήν, ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα του 1952, έστω κι αν η αξιωματική αντιπολίτευση δε βοήθησε προς αυτήν την κατεύθυνση, αποχωρώντας από το Κοινοβούλιο κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας. Επιπλέον, ο Σ. Βενιζέλος (Πρωθυπουργός και υπουργός εξωτερικών) κατόρθωσε να συνδέσει την Ελλάδα στενά με τη Δύση. Αυτό κατέστη δυνατό με την είσοδο της χώρας στο ΝΑΤΟ, κάτι που χαρακτηρίστηκε διπλωματική επιτυχία και υλοποιήθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 1951, ημερομηνία κατά την οποία το Συμβούλιο των Υπουργών των Εξωτερικών της Ατλαντικής Συμμαχίας ενέκρινε την ένταξη. Στις 18 Φεβρουαρίου 1952, η Βουλή επικύρωσε το σύμφωνο του ΝΑΤΟ και μετά από λίγες ημέρες έγινε η πανηγυρική αποδοχή της συμμετοχής της χώρας μας στο ΝΑΤΟ. Περαιτέρω, απολύθηκαν μερικές χιλιάδες δημόσιοι υπάλληλοι (περίπου πέντε χιλιάδες), γεγονός που συγκλόνησε την ελληνική πραγματικότητα. Σε όλα αυτά προστίθεται η ισχύς του νέου κώδικα για τους δημοσίους υπαλλήλους και για την εγγύηση και προστασία του συστάθηκε το Ανώτατο Συμβούλιο Δημοσίων Υπηρεσιών. Τέλος, στο ενεργητικό αυτής της κυβέρνησης αναφέρεται και η αναγνώριση του δικαιώματος των γυναικών στο «εκλέγειν» και «εκλέγεσθαι».

³⁵ Εκ στόματος Σοφοκλή Βενιζέλου πλέον, καθ' όσον ο Πλαστήρας είχε σοβαρό πρόβλημα υγείας που δεν του επέτρεπε να ασκήσει τα καθήκοντά του

Η κυβέρνηση Πλαστήρα παραιτήθηκε στις 11 Οκτωβρίου 1952, ένα χρόνο μετά το σχηματισμό της και στη συνέχεια διαλύθηκε η Βουλή με προκήρυξη εκλογών.

Κυβέρνηση Δημητρίου Κιοσόπουλου

Στις 16 Νοεμβρίου 1952 με πλειοψηφικό σύστημα πραγματοποιήθηκαν εκλογές και πρωθυπουργός της Υπηρεσιακής Κυβέρνησης διορίστηκε ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, Δημήτριος Κιοσόπουλος. Τα αποτελέσματα αυτών των εκλογών ανέδειξαν τον Ελληνικό Συναγερμό του Αλέξανδρου Παπάγου ως το πρώτο σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμμα, το οποίο έλαβε 49,22% των ψήφων και 247 έδρες από τις 300. Η ένωση Πλαστήρα-Βενιζέλου α-έσπασε το 34,22% του συνόλου των ψήφων και επί των εδρών 51 έδρες, ενώ οι ανεξάρτητοι 2 έδρες. Ο Ελληνικός Συναγερμός είχε αποσπάσει συντηρητικούς από το κόμμα των Φιλελευθέρων και από τα άλλα μικρά κόμματα της «χαμένης ψήφου». Αξιοσημείωτο είναι επίσης πως ο Γεώργιος Παπανδρέου κατόρθωσε να επιβιώσει, καθ' όσον συμπεριλήφθηκε στο ψηφοδέλτιο του Ελληνικού Συναγερμού στην Πάτρα, δηλώνοντας ανεξάρτητος συνεργαζόμενος.

Στη σύνθεση αυτού του κυβερνητικού σχήματος εξέχουσα θέση ως υπηρεσιακοί υπουργοί ο Μιχάλης Στασινόπουλος (1^{ος} προσωρινός Πρόεδρος της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας) και ο Ξενοφώντας Ζολώτας (πρωθυπουργός της τελευταίας «οικουμενικής» κυβέρνησης).

Η έναρξη της Γ' βουλευτικής περιόδου σημάχθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1952 και η κυβέρνηση Κιοσόπουλου παραιτήθηκε στις 19 του ίδιου μήνα.

Κυβέρνηση Αλεξάνδρου Παπάγου

Στις 19 Νοεμβρίου 1952 σχηματίστηκε η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού του Αλέξανδρου Παπάγου. Μεταξύ των αξιόλογων μελών της περιλαμβάνονται ο Σπ. Μαρκεζίνης (Υπουργός Συντονισμού και επικεφαλής του οικονομικού επιτελείου), ο Τ. Στεφανόπουλος (Υπουργός Εξωτερικών), ο Γ. Ράλλης (Υπουργός παρά τη Προεδρία της Κυβερνήσεως), ο Κ. Καραμανλής (Υπουργός Δημοσίων Έργων και Συγκοινωνίας) και ο Τ. Στεφανόπουλος (Υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου). Η κυβέρνηση αυτή παρέμεινε στην εξουσία για 3 περίπου χρόνια. Ως έρεισμα διέθετε την ενισχυμένη κοινοβουλευτική πλειοψηφία και η διάλυσή της³⁶ οφείλεται κατά κύριο λόγο στο θάνατο του Αλέξανδρου Παπάγου (4 Οκτωβρίου 1955).

Η σύσταση της κυβέρνησης Παπάγου υλοποιήθηκε ύστερα από τον εκλογικό θρίαμβο του Στρατάρχη Παπάγου, τερματίζοντας τη σύντομη παραμονή του κέντρου στην εξουσία.³⁷ Πρωταρχικό μέλημα του στρατάρχη Παπάγου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής ήταν ανακίνηση του Κυπριακού ζητήματος και η απαλλαγή της Κύπρου από την αγγλική κυριαρχία. Ως προς την ένωσή της με την Ελλάδα, οι προσπάθειές του προσέκρουσαν σε ρητή και κατηγορηματική άρνηση από πλευράς Αγγλίας. Γι' αυτό, εξάλλου, αποδέχθηκε πρόθυμα και τον αγώνα των Κυπρίων με σκοπό την απαλλαγή

³⁶ Πραγματοποιήθηκε στις 6 Οκτωβρίου 1955

³⁷ Εντυπωσιακό ήταν το έργο του Κέντρου κατά την παραμονή του στην εξουσία σε θέματα εσωτερικής πολιτικής, κυρίως στη λήψη μέτρων κατευνασμού και επιείκειας που εν τέλει εκτόνωσαν τα πάθη.

από την καταδυνάστευση. Πραγματοποιήθηκε συζήτηση στα Ηνωμένα Έθνη, η οποία, ωστόσο, δεν απέφερε κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Αντιθέτως, αφυπνίστηκε η οργή των Τούρκων, οι οποίοι προέβησαν σε βανδαλισμούς κατά των Ελλήνων της Πόλης, ύστερα από τη λήξη των διαβουλεύσεων στο Λονδίνο.

Επιπλέον, στο διάστημα αυτό, η κυβέρνηση έστρεψε το ενδιαφέρον της και στην πρόοδο της ελληνικής οικονομίας, ιδιαίτερα, όμως, στη βελτίωση των συνθηκών για τους αγρότες, αποβλέποντας στην αύξηση των εθνικών εσόδων από το μόνο πόρο που κατείχε, την εθνική γη. Παρατηρήθηκε, επιπρόσθετα, και αύξηση του κατά κεφαλή εισοδήματος και σημειώθηκε ανάπτυξη στο εμπόριο, τη ναυτιλία, τις επικοινωνίες, τις μεταφορές αλλά και τις επικοινωνίες. Σταδιακά, παρατηρήθηκε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και πραγματοποιήθηκε μια αρκετά σημαντική μετακίνηση του πληθυσμού από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα, ένα κύμα αστυφιλίας, δημιουργώντας, με την αύξηση των εργατικών χεριών δυνατότητα βιομηχανικής ανάπτυξης.

Εντούτοις, η περίοδος της γαλήνης δεν κράτησε πολύ. Στις 29 Μαρτίου 1954, ξέσπασε διάσταση ανάμεσα σε Μαρκεζίνη και Παπάγο, ενώ στις 2 Απριλίου, στη διάρκεια Υπουργικού Συμβουλίου, ο Μαρκεζίνης δήλωσε παραίτηση και αντικαταστάθηκε από το Θάνο Καψάλη. Έπειτα, τον Οκτώβριο του 1954 παραιτήθηκαν οι Καψάλης και Παπαγιάννης και στις 15 Δεκεμβρίου ανασχηματίστηκε η Κυβέρνηση με Αντιπροέδρους τον Παν. Κανελλόπουλο (Υπουργός Εθνικής Άμυνας), το Στ. Στεφανόπουλο (Υπουργός Εξωτερικών) και τον Π. Παπαληγούρα (Υπουργός Συντονισμού). Το κύρος της Κυβέρνησης είχε ήδη υποστεί πλήγμα διότι η κεφαλή της, ο στρατηγός Παπάγος, είχε προσβληθεί από ανίατη ασθένεια και η κατάστασή του καθημερινά επιδεινωνόταν σε σημείο που καθίστατο αδύνατη η διακυβέρνηση της χώρας από τον ίδιο.

Η ασθένεια από την οποία έπασχε ο Πρωθυπουργός ήταν ο κύριος παράγοντας που οδήγησε σε παραίτηση την κυβέρνηση Παπάγου. Η δράση της υπήρξε αποτελεσματική και το έργο της βασικό και ουσιώδες. Η νομισματική αναπροσαρμογή του Απριλίου του 1953, η έναρξη οικονομικών διαπραγματεύσεων με τις Η.Π.Α., τη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία, η υπογραφή του Βαλκανικού συμφώνου μεταξύ Ελλάδας- Τουρκίας- Γιουγκοσλαβίας, η αναδιοργάνωση του στρατού και οι υλοποιήσεις στον τομέα Δημοσίων Έργων αποτελούν επιγραμματικά τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της Κυβέρνησης Παπάγου.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή

Μετά το θάνατο του στρατάρχη Παπάγου, ο Βασιλιάς Παύλος κάλεσε τον Υπουργό των Δημοσίων Έργων, Κωνσταντίνο Καραμανλή, και του ανέθεσε το σχηματισμό κυβέρνησης και τη διάλυση της Βουλής. Ο νέος Πρωθυπουργός ορκίστηκε στις 6 Οκτωβρίου 1955, πριν συνεδριάσουν οι βουλευτές του κόμματος για την ανάδειξη νέου αρχηγού και παρά την ύπαρξη αναπληρωτή πρωθυπουργού, δύο Αντιπροέδρων και πρωτοκόλλου βουλευτών. Η κίνηση αυτή του Βασιλιά προκάλεσε ιδιαίτερα έντονες επικρίσεις³⁸ και κρίθηκε ως συνταγματικά επισφαλής και αμφισβητούμενη,

³⁸ Έντονη ήταν η αντίδραση του Γ. Παπανδρέου, ο οποίος αρχηγός τότε των Φιλελευθέρων, σε συνεδρίαση στις 15 Οκτωβρίου 1955 χαρακτήρισε αυτήν την ενέργεια «παραβίαση των

διότι αποτελεί κατάλοιπο μοναρχικών αντιλήψεων και εθίμων, τα οποία δε χωρούν στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Έτσι, με αφορμή τη διάδοση και επικράτηση αυτών των απόψεων, αποχώρησε από τον Ελληνικό Συναγερμό ο Στ. Στεφανόπουλος, ο οποίος αργότερα συνέστησε το Λαϊκό Κοινωνικό Κόμμα. Γενικά, αυτός ο πολιτειακά αυθαίρετος διορισμός είχε σαν κύριες συνέπειες την ανάδειξη νέου αρχηγού και τη δημιουργία ερίδων στην πολιτική ζωή της χώρας.

Αξίζει, βεβαίως, να επισημανθεί πως ο Καραμανλής, σε ηλικία τότε 48 ετών, είχε αρκετές εμπειρίες στον πολιτικό χώρο και είχε επιδείξει τις ικανότητές του, με δεδομένο ότι είχε διατελέσει ήδη 5 φορές από το 1946 υπουργός σε προηγούμενες κυβερνήσεις. Επιπλέον, το 1948, ως Υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών, στην Κυβέρνηση Σοφούλη με αποφασιστικότητα και αποτελεσματικότητα πέτυχε τον επαναπατρισμό 100.000 προσφύγων, διωγμένων από τα χωριά τους κατά την περίοδο του εμφυλίου σπαραγμού. Υπουργός των Δημοσίων Έργων επί Παπάγου εξασφάλισε τη λαϊκά εμπιστοσύνη και τη συμπάρασταση της κοινής γνώμης. Τα εγγειοβελτιωτικά έργα, η αποκατάσταση του οδικού δικτύου, η εξαφάνιση των τραμ από Αθήνα και Θεσσαλονίκη, τα φράγματα του Αξιού και του Αλιάκμονα, ενέργειες που συνετέλεσαν στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου είναι από τα σπουδαιότερα και πιο αναγνωρισμένα επιτεύγματα του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ακόμα, εισήγαγε στη Βουλή ένα νέο εκλογικό σύστημα τον Ιανουάριο του 1956, ιδρύοντας την Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (Ε.Ρ.Ε.)³⁹ και η διεξαγωγή των εκλογών πραγματοποιήθηκε στις 19 Φεβρουαρίου του ίδιου χρόνου, ενώ προηγήθηκε ανασχηματισμός στις 11 Ιανουαρίου 1956. Στις εκλογές αυτές το Κόμμα του Καραμανλή απέσπασε 165 έδρες, λαμβάνοντας το 47,83% των ψήφων και ο σχηματισμός «Δημοκρατική Ένωση» έλαβε 132 έδρες.

Οι εκλογές αυτές έδωσαν στον Κ. Καραμανλή το απαραίτητο συνταγματικό στήριγμα για την εξασφάλιση κυβερνητικής σταθερότητας και τη σύσταση νέας κυβέρνησης, η οποία ορκίστηκε στις 2 Μαρτίου και έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης με 165 υπέρ και 125 κατά (4 Απριλίου 1956). Στην εν λόγω συνεδρίαση η ατμόσφαιρα ήταν αρκετά τεταμένη και άρχισε έκτοτε η κοινοβουλευτική μάχη για την επίλυση του εθνικού θέματος στην Κύπρο που επιζητείται ως σήμερα.

Στις 29 Φεβρουαρίου σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση Καραμανλή. Βασικά μέλη αυτής της κυβέρνησης ήταν ο Κ. Τσάτσος (Υπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως και Υπουργός Εξωτερικών), ο Γρηγόρης Κασιμάτης (Υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου) και η πρώτη γυναίκα Υπουργός Λίνα Τσαλδάρη, χήρα του αρχηγού του Λαϊκού Κόμματος, Παναγή Τσαλδάρη.

Κεντρικός άξονας δράσης της κυβέρνησης Καραμανλή κατέστη υπήρξε η αναδιοργάνωση σε διάφορους τομείς της οικονομίας(εμπόριο, γεωργία, βιομηχανία) με σκοπό την εξάλειψη του δημοσίου ελλείμματος, την επίτευξη νομισματικής σταθερότητας και μακροπρόθεσμα την ανέλιξη και τις επενδύσεις ξένων κρατών στη χώρα.

Εξ αιτίας σοβαρών ενδοκομματικών διαφορών, η συνοχή της κυβέρνησης Καραμανλή υπέστη έντονη δοκιμασία. Ο Πρωθυπουργός

κοινοβουλευτικών θεσμών». Και η επιστήμη, όμως, επέκρινε δριμύτατα αυτήν την πράξη του Βασιλιά.

³⁹ Στο νέο κόμμα εντάχθηκαν 190 βουλευτές του Ελληνικού Συναγερμού και κορυφαία στελέχη του κόμματος των Φιλελευθέρων, όπως ο Κ. Τσάτσος, ο Ευάγγελος Αβέρωφ και ο Παν. Κανελλόπουλος.

σχεδίαζε αλλαγή του εκλογικού νόμου, με την οποία δε συνέπρατταν όλα τα κυβερνητικά μέλη και μεταξύ αυτών και οι Υπουργοί Ράλλης και Παπαληγούρας. Ο Καραμανλής προήγαγε την ενισχυμένη αναλογική με τη νέα τροποποίηση (κατόπιν αιτήματος της αντιπολίτευσης) και αυτή του η πρόταση οδήγησε, με δεδομένες τις ήδη προϋπάρχουσες εσωκομματικές διαφωνίες, σε παραίτηση των δύο υπουργών.⁴⁰ Περαιτέρω, παραιτήθηκαν, 13 ακόμη βουλευτές, επιτείνοντας το κυβερνητικό ρήγμα και στέλνοντας τον Καραμανλή στις 5 Μαρτίου 1958, έχοντας χάσει την κοινοβουλευτική εμπιστοσύνη, στα ανάκτορα για να υποβάλει την παραίτησή του στο Βασιλιά.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Γεωργακόπουλου

Ύστερα από την παραίτηση Καραμανλή, στις 5 Μαρτίου 1958, σχηματίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Πρόεδρο του Ερυθρού Σταυρού, Κωνσταντίνο Γεωργακόπουλο. Η κυβέρνηση Γεωργακόπουλου εμφανίστηκε στη Βουλή στις 19 Μαρτίου 1958 και έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης για να ψηφίσει το εκλογικό νομοσχέδιο της ενισχυμένης αναλογικής, εμπλουτισμένο με τροποποιήσεις για τις οποίες συμφώνησαν οι Παπανδρέου και Καραμανλής, με τη μεσολάβηση του τότε Υπουργού Εσωτερικών, Δημητρίου Μακρή. Στις 2 Απριλίου, η Βουλή διαλύθηκε και το Μάιο του 1958 (στις 11 του μηνός) πραγματοποιήθηκαν εκλογές.

Στις εκλογές αυτές, η Ε.Ρ.Ε. αποδείχθηκε η ισχυρότερη σε λαϊκή δύναμη πολιτική παράταξη και έλαβε περισσότερες ψήφους σε σχέση με τις εκλογές του 1956. Το παράδοξο αυτών των εκλογών ήταν το γεγονός ότι το δεύτερο σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμμα αναδείχθηκε η άκρα αριστερά, η Ε.Δ.Α. Συγκεκριμένα, πρώτη αναδείχθηκε η Ε.Ρ.Ε., αποσπώντας το 42,1% του συνόλου των ψήφων και κερδίζοντας 171 έδρες, ακολούθησε η Ε.Δ.Α. , η οποία έλαβε το 24,42% των ψήφων και 79 έδρες, έπειτα, οι Φιλελεύθεροι, με επικεφαλής τον Παπανδρέου και το Βενιζέλο, στηρίχθηκαν από το 20,67% του λαού και συνεπώς κατέλαβαν 36 έδρες, ενώ, τέλος, η Π.Α.Δ.Ε.⁴¹ κατέλαβε 10 έδρες και το Λαϊκό Κόμμα με 3% των ψήφων 4 έδρες. Η κυβέρνηση Γεωργακόπουλου παραιτήθηκε το Μάιο του 1958 (στις 17 του μηνός).

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή

Μετά από την παραίτηση της κυβέρνησης Γεωργακόπουλου, σχηματίστηκε εκ νέου κυβέρνηση Καραμανλή. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εδραιώθηκε στην εξουσία για τρίτη φορά, σχηματίζοντας νέα κυβέρνηση με τρεις από τους πιο δυναμικούς υπουργούς του: τον Κ. Παπακωνσταντίνου (Υπουργός Οικονομικών), τον Ευάγγελο Αβέρωφ (Υπουργός Εξωτερικών) και το Δημήτριο Μακρή (Υπουργός Εσωτερικών).

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, έχοντας στο πλευρό του τη λαϊκή υποστήριξη, άσκησε αρκετά δυναμική εξωτερική πολιτική, με σκοπό την επίλυση εθνικών προβλημάτων και τη διεύρυνση των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας. Στις 10 Ιουνίου, εμφανίστηκε ενώπιον του κοινοβουλίου και δήλωσε πως θα συνεχίσει τις προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, θα διατηρήσει την εθνική ανεξαρτησία στο πλαίσιο των συμμαχιών στο ΝΑΤΟ και ότι θα συνεχίσει και θα ολοκληρώσει το παραγωγικό έργο που ξεκίνησε

⁴⁰ Στα τέλη Φεβρουαρίου 1958

⁴¹ Η Π.Α.Δ.Ε. (Προοδευτική, Αγροτική, Δημοκρατική Ένωση) αποτελούσε συνασπισμό των κομμάτων Μαρκεζίνη, Μπαλατζή, Αλαμάνη και Παπαπολίτη.

στην προηγούμενη κυβερνητική του θητεία, με επικεφαλής τον ίδιο στη θέση του κινητήριου μοχλού της κρατικής μηχανής.

Κατ' αρχήν, με πρωτοβουλία της Αμερικής, ξεκίνησαν οι ελληνοτουρκικές παρασκηνακές διαβουλεύσεις, οι οποίες είχαν ως απότοκο την υπογραφή της συνθήκης της Ζυρίχης(11 Φεβρουαρίου 1959) και του Λονδίνου (1959)⁴², έπειτα από επίπονες κι απεγνωσμένες προσπάθειες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου⁴³ για τη βελτίωση των όρων τους. Η πρώτη λύση στο εξαιρετικά πολύπλοκο πρόβλημα είχε δοθεί, οι συμφωνίες, ωστόσο, περιείχαν στοιχεία που αργότερα θα αποτελέσουν αφορμή για προβλήματα.

Στη συνέχεια, ο Καραμανλής σύναψε συνθήκη προσχώρησης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., στις 9 Ιουλίου 1961, η οποία ουσιαστικά ίσχυσε την 1^η Νοεμβρίου 1962 και κατέληξε 20 χρόνια μετά, πάλι επί πρωθυπουργίας Καραμανλή να οριστικοποιηθεί και να υλοποιηθεί η πλήρης ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τέλος, στις 20 Σεπτεμβρίου 1961, με τη λήξη της Ε' κοινοβουλευτικής περιόδου, η κυβέρνηση Καραμανλή δήλωσε παραίτηση, έχοντας αφήσει ως παρακαταθήκη πολύ σπουδαία δραστηριότητα σε διπλωματικό επίπεδο.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Δόβα

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1961, η κυβέρνηση Καραμανλή αντικαταστάθηκε από την υπηρεσιακή κυβέρνηση Κωνσταντίνου Δόβα (αρχηγού του στρατιωτικού βασιλικού τμήματος), η οποία και διεξήγαγε εκλογές στις 29 Σεπτεμβρίου 1961, στις οποίες εφαρμόστηκε, σύμφωνα με το νόμο 4173/1961⁴⁴, το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής με διαφοροποιήσεις που αφενός υποστηρίχθηκαν από τους πολιτικούς σχηματισμούς, αφετέρου απέτρεψαν την πόλωση.

Στις εκλογές αυτές, λοιπόν, αναδείχθηκε για μια ακόμα φορά νικητής ο Κ. Καραμανλής με την Ε.Ρ.Ε., λαμβάνοντας με το μέρος του το 50,81% του συνολικού πληθυσμού των Ελλήνων που ψήφισαν και κέρδισε 176 έδρες. Ακολούθησε η Ένωση Κέντρου με ποσοστό 33,69% και απέσπασε 100 έδρες με ηγέτη τον Παπανδρέου, ενώ στην τρίτη θέση βρέθηκε το Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδος (Π. Α. Μ. Ε.), κερδίζοντας 14,65% των ψήφων και 24 έδρες. Μετά την εκπλήρωση του έργου της, η κυβέρνηση Δόβα παραιτήθηκε και παρέδωσε τη σκυτάλη στον Κ. Καραμανλή για το σχηματισμό νέας κυβέρνησης, της οποίας ηγέτης υπήρξε ο ίδιος.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή

Στις 4 Νοεμβρίου 1961 ο Καραμανλής σχημάτισε νέα κυβέρνηση, βασισμένη στην κοινοβουλευτική πλειοψηφία που προέκυψε από το αποτέλεσμα των εκλογών που είχαν διεξαχθεί κατά τη θητεία της υπηρεσιακής κυβέρνησης Δόβα. Αν και οι αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις προσδοκούσαν την ήττα της Ε.Ρ.Ε. , διαψεύσθηκαν και η εξουσία του Καραμανλή παρατεινόταν για μεγάλο ακόμη χρονικό διάστημα. Η περίσταση, όπως διαμορφώθηκε, ενόχλησε τις αντιπολιτευτικές παρατάξεις, ενώ οι ελπίδες Παπανδρέου και Βενιζέλου εξανεμίζονταν σταδιακά. Η απογοήτευσή

⁴² Υπογράφηκαν με τριπλή εγγύηση Ελλάδας- Τουρκίας –Αγγλίας, με σκοπό την ανεξαρτησία του νησιού.

⁴³ Ανακηρύχθηκε πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας τον Αύγουστο του 1960.

⁴⁴ Ψηφίστηκε επί Καραμανλή τις παραμονές διάλυσης της Βουλής.

τους επέφερε στο προσκήνιο θέμα γνησιότητας των εκλογών, προσάπτοντας στην Ε.Ρ.Ε. κατηγορία για «βία και νοθεία»⁴⁵.

Στο διάστημα αυτό, ξεκίνησε η εξόρμηση της Ένωσης Κέντρου με μεγάλες λαϊκές συγκεντρώσεις, εκ των οποίων η πρώτη πραγματοποιήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης στις 18 Μαρτίου 1962. Έτσι, διαμορφώθηκε μια κατάσταση αντιπαλότητας ανάμεσα στις δύο κυρίαρχες πολιτικές παρατάξεις, η οποία κατά διαστήματα παρουσίαζε σημάδια άμβλυσης που, ωστόσο, δεν αρκούσαν για να πιστοποιήσουν μελλοντική ομαλότητα.

Το Μάιο, στις 22, το βράδυ στη Θεσσαλονίκη δολοφονήθηκε ο βουλευτής της Ε.Δ.Α., Γρηγόρης Λαμπράκης. Όλες οι ανακρίσεις που ακολούθησαν από αρεοπαγίτη και από διακεκριμένους δικαστικούς (Εισαγγελέας Εφετών, Δελαπόρτας και ανακριτής, Σαρτζετάκης), αλλά και οι έρευνες που διεξήγαγαν παράγοντες της αντιπολίτευσης και δημοσιογράφοι του αντιπολιτευόμενου τύπου δεν έφεραν στην επιφάνεια στοιχεία που να αποδεικνύουν οποιαδήποτε κυβερνητική ευθύνη στη δολοφονία. Ο Καραμανλής, μάλιστα, όταν πληροφορήθηκε το συμβάν έστειλε επί τόπου τους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών με ειδική εντολή να θέσουν στη διάθεση της Δικαιοσύνης όλα τα κατάλληλα μέσα για τη διασφάλιση της σύλληψης και της τιμωρίας των υπαίτιων. Διέθεσε ακόμα στην οικογένεια Λαμπράκη ένα αεροπλάνο για τη μεταφορά ενός διάσημου χειρουργού από το εξωτερικό, με την ιδέα πως η επέμβαση ίσως έσωζε τον τραυματισμένο.

Ύστερα από τη νίκη στις εκλογές του 1961, ο Καραμανλής ήταν έτοιμος να σχηματίσει κυβέρνηση με αντοχή στο χρόνο υπό την προεδρία του. Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι είχε κερδίσει την κοινοβουλευτική εμπιστοσύνη, στις 11 Ιουνίου 1963, υπέβαλε παραίτηση στο Βασιλιά Παύλο. Στην απόφαση αυτήν οδηγήθηκε μετά από σοβαρή πολιτική κρίση που δημιουργήθηκε στις 24 Απριλίου 1963, γιατί ο Καραμανλής αντιστάθηκε στην επιθυμία των βασιλέων να αποδεχθούν πρόσκληση από της Βασίλισσας της Αγγλίας να μεταβούν στο Λονδίνο για το γάμο της πριγκίπισσας Αλεξάνδρας του Κεντ. Ο Πρωθυπουργός είχε πληροφορηθεί, από ασφαλείς πηγές, πως η άφιξη της Βασίλισσας στο Λονδίνο θα γινόταν αφορμή και πρόσχημα ανθελληνικών εκδηλώσεων. Ωστόσο, η βασίλισσα Φρειδερίκη αγνόησε τις συστάσεις του Συνταγματικού της Συμβουλίου και όταν στις 24 Απριλίου έφτασε στο Λονδίνο, ομάδες Ελλήνων και Κυπρίων την άρπαξαν από τους ώμους και για να απαλλαγεί από το πλήθος κατέφυγε σε γειτονικό σπίτι. Οι εκδηλώσεις συνεχίστηκαν και στις 30 Απριλίου επέστρεψε στην Ελλάδα. Η ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε ήταν αρκετά τεταμένη. Ο πρωθυπουργός διευκρίνισε στο Βασιλιά πως το ζήτημα του ταξιδιού υπερέβαινε τα όρια του προσωπικού θέματος και πως η Κυβέρνησή του αναλάμβανε ευθύνη αναβολής, της οποίας η άρνηση θα είχε ως συνέπεια την παραίτησή της.

Επιπλέον, ο Καραμανλής εισηγήθηκε τη διεξαγωγή εκλογών από υπηρεσιακή κυβέρνηση, όμως, η πρότασή του απορρίφθηκε. Ο Καραμανλής, με δεδομένη την επίμονη στάση του Βασιλιά, αποφάσισε να φύγει στην Ελβετία για τρεις μήνες και δήλωσε παραίτηση στις 11 Ιουνίου 1963, με αιτία το ζήτημα του βασιλικού ταξιδιού στην Αγγλία. Βεβαίως, αυτός ο λόγος παραίτησης δεν έχει σχέση με εκείνους των προηγούμενων (σαφώς λιγότερο

⁴⁵ Η κατηγορία αυτή είναι πρακτικά αδύνατο να ισχύει, με δεδομένο ότι η διαφορά Ε.Ρ.Ε. – Ένωσης Κέντρου (50,81%-33%) θα ήταν αντικειμενικά ανεξήγητη και απίθανο να διαμορφωθεί από νοθεία.

σπουδαίος). Παρά την παραίτησή του από το αξίωμα του Πρωθυπουργού, παρέμεινε ως τις 3 Νοεμβρίου 1963 αρχηγός της Ε. Ρ. Ε.

Κυβέρνηση Παναγιώτη Πιπινέλη

Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Καραμανλή, πρωθυπουργός διορίστηκε από τον προκάτοχό του, ο Παναγιώτης Πιπινέλης⁴⁶, ο οποίος ανέλαβε να σχηματίσει από εξωκοινοβουλευτικούς παράγοντες κυβέρνηση με υπηρεσιακή εμφάνιση, διπλής αποστολής: αφενός να εγκρίνει το βασιλικό ταξίδι στο Λονδίνο, αφετέρου να διενεργήσει εκλογές με τροποποιημένο εκλογικό νόμο.

Η Ε. Ρ. Ε. ,η οποία είχε διαφωνήσει πρωτίτερα με το Βασιλιά, κατά παράδοχο τρόπο, ακολουθώντας τις συμφιλιωτικές συστάσεις του αρχηγού της, στήριξε με την ψήφο της την κυβέρνηση Πιπινέλη. Η κυβέρνηση Πιπινέλη δεν έγινε τελικά αποδεκτή με την «υπηρεσιακή» μορφή από την αντιπολίτευση και αδυνατούσε να στείλει τη χώρα σε εκλογές⁴⁷. Τυπικά , θα εκπλήρωνε το πρώτο μέρος της αποστολής της (το βασιλικό ταξίδι στο Λονδίνο) ,αν και είχε διαφωνήσει με αυτό επί Καραμανλή.

Ως προς το δεύτερο τμήμα της αποστολής της (τροποποίηση εκλογικού νόμου) , η κυβέρνηση κατέθεσε πρόταση στη Βουλή, η οποία περιελάμβανε κάποιες μικρές αλλαγές στον εκλογικό νόμο της ενισχυμένης αναλογικής. Παρά ταύτα, λόγω μη αποδοχής της ως υπηρεσιακή, μετά από παραμονή τριών μηνών στην εξουσία υπέβαλε παραίτηση στις 28 Σεπτεμβρίου 1963.

Κυβέρνηση Στυλιανού Μαυρομιχάλη

Μετά την απομάκρυνση της κυβέρνησης Πιπινέλη, σύμφωνα με αίτημα της αντιπολίτευσης, σχηματίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου, Στυλιανό Μαυρομιχάλη, η οποία προκήρυξε εκλογές⁴⁸ για τις 3 Νοεμβρίου 1963, αφού πρώτα ικανοποίησε όλα τα αιτήματα της «Ένωσης Κέντρου».

Το εκλογικό αποτέλεσμα ανέδειξε πρώτο σε κοινοβουλευτική δύναμη το κόμμα «Ένωση Κέντρου» με αρχηγό το Γεώργιο Παπανδρέου, το οποίο έλαβε το 42% των ψήφων και 138 έδρες. Η Ε. Ρ. Ε. , με ηγέτη τον Καραμανλή, απέσπασε το 39,37% των ψήφων και κατέλαβε 132 έδρες, ακολούθησε η Ε. Δ. Α. που λαμβάνοντας το 14,54% του συνόλου των ψήφων κατέλαβε 28 έδρες και, τέλος, ο Μαρκεζίνης, έλαβε 2 έδρες.

Με το πέρας του έργου της, η κυβέρνηση Μαυρομιχάλη παραιτήθηκε στις 8 Νοεμβρίου 1963.

Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου

Στις 4 Νοεμβρίου 1963,την επομένη των εκλογών, ο βασιλιάς κάλεσε το Γεώργιο Παπανδρέου και τη μεθεπομένη τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Τελικά, έδωσε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στο Γεώργιο Παπανδρέου, η οποία ορκίστηκε στις 8 Νοεμβρίου 1963 με Αντιπρόεδρο το Σοφοκλή Βενιζέλο, κάτι που προσπάθησε να αποτρέψει ο Καραμανλής.

⁴⁶ Πρώην Υπουργός Εμπορίου στην προηγούμενη κυβέρνηση Καραμανλή

⁴⁷ ονομάστηκε μάλιστα ημιπολιτική ή αλλιώς πολιτικοϋπηρεσιακή.

⁴⁸ Για τις εκλογές επέστρεψε ο Κ. Καραμανλής από την Ελβετία για να λάβει ενεργό μέρος στον προεκλογικό αγώνα.

Έτσι, σχηματίστηκε η πρώτη βραχύβια κυβέρνηση σχετικής πλειοψηφίας, αν και δε δόθηκε διερευνητική εντολή σε όλους τους αρχηγούς των κομμάτων, εφ' όσον το Σύνταγμα του 1952 προέβλεπε δυνατότητα διορισμού κυβέρνησης μειοψηφίας (έστω και σχετικής πλειοψηφίας), με Πρωθυπουργό το Γεώργιο Παπανδρέου. Η κυβέρνηση Παπανδρέου διατήρησε δύο υπηρεσιακούς Υπουργούς, το Γ. Παναγιωτόπουλο στο Υπουργείο Ασφαλείας και το Δ. Παπανικολόπουλο στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1963, πέντε εβδομάδες μετά τις εκλογές, ο Καραμανλής απηύθυνε αποχαιρετιστήριο λόγο στους βουλευτές της Ε. Ρ. Ε. και έφυγε στο εξωτερικό. Μετά την αναχώρησή του, ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε πλέον την κυριαρχία στον πολιτικό στίβο και προέβη σε μεγάλες αλλαγές στο στράτευμα και στις προγραμματικές δηλώσεις του στη Βουλή υποσχέθηκε μεταξύ άλλων μέτρων τη «δωρεάν παιδεία» και την παραγραφή των αγροτικών χρεών, των οποίων η εξαγγελία επηρέασε μεγάλο τμήμα του ελληνικού λαού. Η κυβέρνηση Παπανδρέου έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης, υποστηριζόμενη και από την Ε. Δ. Α. , με 167 υπέρ και 130 κατά. Ο Παπανδρέου, όμως, αρνήθηκε την υποστήριξή της και εισηγήθηκε τη διάλυση της Βουλής, την προκήρυξη εκλογών και υπέβαλε την παραίτησή του στο Βασιλιά.

Ο Παπανδρέου , εφ' όσον εξ αρχής θα σχημάτιζε μια κυβέρνηση μειοψηφίας και αρνήθηκε πολιτική συνεργασία, διέγινωσε λογικά πως, όταν εμφανιζόταν ενώπιον της Βουλής και ζητούσε ψήφο εμπιστοσύνης , θα καταψηφιζόταν. Έτσι, ο Βασιλιάς ανέθεσε διερευνητική εντολή στον Π. Κανελλόπουλο (αρχηγός του δεύτερου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος), ο οποίος επίσης απέτυχε στο σχηματισμό κυβέρνησης και, τελικά, ορίστηκαν εκλογές για τις 16 Φεβρουαρίου 1964.

Κυβέρνηση Ιωάννη Παρασκευόπουλου

Η Παραίτηση της κυβέρνησης Παπανδρέου συνοδεύτηκε από το σχηματισμό της υπηρεσιακής κυβέρνησης με Πρωθυπουργό τον οικονομολόγο, Ιωάννη Παρασκευόπουλο, η οποία ανέλαβε τη διεξαγωγή των προκηρυγμένων εκλογών. Αυτές διεξήχθησαν στις 16 Φεβρουαρίου 1964 και το αποτέλεσμα τους ανέδειξε την Ένωση Κέντρου ως τον πρώτο σε κοινοβουλευτική ισχύ πολιτικό σχηματισμό με απόλυτη πλειοψηφία 52,8% των ψήφων και 171 έδρες, ακολούθησε η Ε. Ρ. Ε. , έχοντας στην ηγεσία τον Π. Κανελλόπουλο, με ποσοστό 35,2% και κατέλαβε 107 έδρες, εκ των οποίων 10 ανήκαν στο συνεργαζόμενο Σπ. Μαρκεζίνη και τέλος, η Ε. Δ. Α. απέσπασε 22 έδρες με ποσοστό 11,8% των ψήφων.

Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου

Η νέα κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου σχηματίστηκε στις 19 Φεβρουαρίου 1964, αυτήν τη φορά διαθέτοντας την απόλυτη πλειοψηφία. Στις 6 Μαρτίου 1964, ο Βασιλιάς Παύλος πέθανε λόγω βαρύτατης ασθένειας. Μεγάλος αριθμός Αθηναίων θρήνησε το χαμό του και λαϊκή συμμετοχή στο πένθος ήταν εντυπωσιακή. Στον ελληνικό θρόνο ανήλθε ο διάδοχος που ανακηρύχθηκε Κωνσταντίνος Β'.

Η πολιτική που χάραξε η κυβέρνηση Παπανδρέου αποσκοπούσε κυρίως στην ενίσχυση των κατώτερων λαϊκών στρωμάτων, τη βελτίωση των συνθηκών στους τομείς υγείας και πρόνοιας, τη γεωργία και την παιδεία. Ήταν

θιασώτης της υλοποίησης ενός κράτους δικαίου με όσα μέσα διέθετε τότε η αναπτυσσόμενη Ελλάδα. Βασική ρύθμιση κατέστη η παροχή δωρεάν παιδείας αδιακρίτως καθώς και η καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους. Άλλαξε την πανεπιστημιακή διάρθρωση και επιμελήθηκε της ίδρυσης νέων Πανεπιστημίων στα Ιωάννινα. Γενικά, οι πρώτοι 14 μήνες της θητείας του βασίστηκαν στην παραγωγή νομοσχεδίων γενικού περιεχομένου για τη μελλοντική πρόοδο.

Όταν πραγματοποιήθηκαν εκλογές για την ανάδειξη Προέδρου της Βουλής, εκδηλώθηκε ανταρσία στην Ένωση Κέντρου. Η κυβέρνηση είχε προτείνει για το εν λόγω αξίωμα το Γεώργιο Αθανασιάδη-Νόβα, ωστόσο εξελέγη ο Ηλίας Τσιριμώκος που είχε διατελέσει Πρόεδρος και στην προηγούμενη Βουλή. Τότε, εμφανίστηκαν και εσωκομματικές αντιθέσεις που μελλοντικά θα κοστίσουν αποσύνθεση του Κέντρου.

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, το Κυπριακό για ακόμα μια φορά βρίσκεται σε ένταση και στο επίκεντρο της κυβερνητικής μέριμνας. Σταδιακά, οργανώθηκε η άμυνα της Κύπρου, με αποστολή μεραρχίας στρατού για να αποκρούσει ενδεχόμενη τουρκική επίθεση. Ο Παπανδρέου μετέβη στην Ουάσιγκτον και στο Λονδίνο και συνεργάστηκε με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Το ζήτημα πλέον βρέθηκε εκτός πλαισίου συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου και περιήλθε στην αρμοδιότητα του Ο. Η. Ε.

Το καλοκαίρι του 1965 εμφανίστηκαν τα πρώτα συμπτώματα κρίσης. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος και ο Πρωθυπουργός είχαν διαφωνία πάνω στο θέμα του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού και του Υπουργού Εθνικής Άμυνας. Αντάλλαξαν τρεις επιστολές σε τόνο προκλητικό και κάθε άλλο παρά φιλικό, οι οποίες επιβεβαίωσαν πως κάθε δίοδος επικοινωνίας καθίστατο σχεδόν ανύπαρκτη. Η εξέλιξη αυτής της κατάστασης ήταν αναμενόμενη και εκδηλώθηκε στις 15 Ιουλίου 1965, όταν ο Πρωθυπουργός κατέφθασε στα ανάκτορα και σε ολιγόλεπτη συνομιλία με το Βασιλιά δήλωσε προφορικά την παραίτησή του, η οποία έγινε φυσικά αποδεκτή. Ο Γ. Παπανδρέου παρέμεινε, ωστόσο, αρχηγός του κόμματός του.

Κυβέρνηση Γεωργίου Αθανασιάδη- Νόβα

Μετά από μια ώρα, την ίδια ημέρα υποβολής της παραίτησης του Γεωργίου Παπανδρέου, κλήθηκε στα ανάκτορα ο Γ. Αθανασιάδης-Νόβας, στον οποίο ανατέθηκε ο σχηματισμός κυβέρνησης. Αργότερα, ορκίστηκαν τρεις βασικοί υπουργοί και τις επόμενες ημέρες οι υπόλοιποι.

Η κυβέρνηση Αθανασιάδη-Νόβα παρουσιάστηκε στη Βουλή και καταψηφίστηκε με 167 ψήφους κατά και 131 υπέρ. Μετά από την καταψήφιση της κυβέρνησης Αθανασιάδη-Νόβα, στις 9 Αυγούστου δόθηκε διερευνητική εντολή με επιφύλαξη αποδοχής της από το κοινοβούλιο ή μη. Κατά συντριπτική πλειοψηφία, το κοινοβούλιο την απέρριψε και τελικά 20 Αυγούστου η κυβέρνηση Αθανασιάδη-Νόβα παραιτήθηκε.

Κυβέρνηση Ηλία Τσιριμώκου

Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης Αθανασιάδη-Νόβα ανατέθηκε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον Ηλία Τσιριμώκο⁴⁹, ο οποίος προσπαθεί με τον Στ. Στεφανόπουλο και άλλα στελέχη της Ένωσης Κέντρου που είχαν αποσπασθεί από αυτό. Η κυβέρνηση Τσιριμώκου παρουσιάστηκε οκτώ μέρες

⁴⁹ Ο Ηλίας Τσιριμώκος, λίγες μέρες πριν, είχε καταδικάσει ανάλογη ενέργεια του Νόβα.

μετά μπροστά στη Βουλή και καταψηφίστηκε με 135 ψήφους υπέρ και 159 κατά. Ύστερα από αυτό, αναγκάστηκε να δηλώσει παραίτηση στις 17 Σεπτεμβρίου 1965.

Κυβέρνηση Στέφανου Στεφανόπουλου

Την κυβέρνηση του Ηλία Τσιριμώκου διαδέχθηκε η κυβέρνηση του Στέφανου Στεφανόπουλου με υπουργούς επίλεκτα στελέχη της Ένωσης Κέντρου. Στις 16 Σεπτεμβρίου 1965 δόθηκε βασιλική εντολή και μία ημέρα αργότερα ο Στ. Στεφανόπουλος διορίστηκε πρωθυπουργός για να σχηματίσει κυβέρνηση για να αποφευχθεί η διάλυση της Βουλής και η πραγματοποίηση εκλογών. Τελικά, η κυβέρνηση Στεφανόπουλου έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης με 152 έδρες υπέρ και 148 κατά. Οι προηγούμενοι που προσπάθησαν να σχηματίσουν κυβέρνηση (Νόβας-Τσιριμώκος) σταδιακά άρχισαν να συνεργάζονται με το Στεφανόπουλο, ώσπου το Δεκέμβριο του 1966 ίδρυσαν μαζί το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα, θέτοντας στην ηγεσία του τον Στεφανόπουλο. Συνεπώς, ο Στεφανόπουλος, όταν διορίστηκε δεν ήταν αρχηγός κόμματος και, εφ' όσον τα Χριστούγεννα του 1966 η Ε. Ρ. Ε. ανακοίνωσε ότι δεν επρόκειτο να τον στηρίξει, αναγκάστηκε να υποβάλει παραίτηση (22 Δεκεμβρίου 1966).

Κυβέρνηση Ιωάννη Παρασκευόπουλου

Ακόλουθη της κυβέρνησης Στεφανόπουλου υπήρξε η υπηρεσιακή κυβέρνηση με επικεφαλής τον Ιωάννη Παρασκευόπουλο, διοικητή της Εθνικής Τράπεζας και Καθηγητή της Παντείου Σχολής. Η κυβέρνηση αυτή διορίστηκε για τη διενέργεια των εκλογών και απαρτιζόταν σε μεγάλο τμήμα της από εξωκοινοβουλευτικούς παράγοντες, έχοντας ταυτόχρονα τη στήριξη της Ε. Κ. και της Ε. Ρ. Ε.⁵⁰ Ο σχηματισμός αυτός υπήρξε απότοκος συνεργασίας Γ. Παπανδρέου και Π. Κανελλόπουλου.

Εντούτοις, έληξε το συναινετικό κλίμα και η συμφωνία, λόγω επίμονης ομάδας βουλευτών της Ε. Κ. για προέκταση της βουλευτικής ασυλίας και μετά το τέλος της θητείας της Βουλής. Έτσι, τον Απρίλιο του 1966, η κυβέρνηση παραιτήθηκε.

Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου

Η κυβέρνηση Παρασκευόπουλου, η οποία ψηφίστηκε στη Βουλή και από την Ε. Ρ. Ε. και από την Ένωση Κέντρου για να ψηφίσει την αναλογική και να διεξάγει εκλογές μέχρι το Μάιο του 1967, αναγκάστηκε να παραιτηθεί λόγω διαδόσεων περί σχεδιαζόμενου κινήματος για τη ματαίωση των εκλογών και ορισμένες άλλες ενέργειες προερχόμενες από την Ένωση Κέντρου. Η διαμορφωμένη αυτή κατάσταση οδήγησε τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο να εισηγηθεί στο Βασιλιά να ανατεθεί στον ίδιο ο σχηματισμός κυβέρνησης, με την ελπίδα ότι θα καταστείλει αποτελεσματικά οποιαδήποτε πραξικοπηματική ενέργεια, ώστε να μην υφίσταται ενδεχόμενη ματαίωση των εκλογών.

Η κυβέρνηση Κανελλόπουλου (αρχηγός της Ε. Ρ. Ε.) ορκίστηκε στις 3 Απριλίου 1967, δεν είχε υπηρεσιακή μορφή και ανέλαβε ως μοναδική αποστολή της τη διενέργεια των εκλογών. Βασικά στελέχη της ήταν οι επιφανέστεροι πολιτικοί που απάρτιζαν την Ε. Ρ. Ε. , όπως ο Κ. Τσάτσος, ο

⁵⁰ Προέβησαν σε αυτήν τη σύμπραξη για να αποφευχθεί η προσφυγή στις κάλπες.

Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Γ. Ράλλης και ο Κ. Ροδόπουλος. Η κυβέρνηση Κανελλόπουλου, παρά τη διαφωνία των υπολοίπων κομμάτων, διέλυσε τη Βουλή και προκήρυξε εκλογές, η πραγματοποίηση των οποίων προγραμματίστηκε για το Μάιο, στις 28 του μηνός, ώστε να επιλυθεί οριστικά η πολιτική αναταραχή που είχε ξεσπάσει. Αξιοσημείωτο είναι πως ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε αποδεχθεί το σχηματισμό κυβέρνησης Κανελλόπουλου και μάλιστα δεν απέκλειε μετεκλογική συνεργασία με αυτήν, αν δεν αποκτούσε την απόλυτη πλειοψηφία.

Πραγματοποιήθηκαν αμοτέρων των πλευρών κάποιες αποστασίες, οι οποίες δεν επηρέασαν την υπεροχή της Ε. Κ. στο κοινοβούλιο. Επομένως, δεν ήταν συνταγματικά ορθή η ανάθεση εντολής σχηματισμού κυβέρνησης στον Κανελλόπουλο. Έτσι, βρέθηκε με τη βασιλική μεσολάβηση στην εξουσία το κόμμα που με δημοκρατικές διαδικασίες είχε τοποθετηθεί στην αντιπολίτευση. Μετά τη διάλυση της Βουλής, όμως, οι στρατηγοί Σπαντιδάκης και Ζωιτάκης, καθώς και ο συνταγματάρχης Καντώνας ζήτησαν από τον Πρωθυπουργό να αναβάλει τις εκλογές και να επιτρέψει κατάλυση της Συνταγματικής τάξης. Μετά την απόρριψη αυτών των αιτημάτων, η θητεία της κυβέρνησης διακόπηκε βίαια, διότι δυναμικές ομάδες αξιωματικών ετοιμάζονταν να παρέμβουν για τη ματαίωση των εκλογών και, τελικά, κήρυξαν τη δικτατορία (21 Απριλίου 1967).

Η ιστορική περίοδος 1911-1967 χαρακτηρίζεται από έντονες συνταγματικοπολιτικές παλινδρομήσεις που αντικατοπτρίζουν τις γενικότερες κοινωνικές και οικονομικές αναδιαρθρώσεις στην Ελλάδα και συνδέονται στενά με διεθνείς μεταβολές. Το κοινοβουλευτικό σύστημα κατά διαστήματα έχανε την ισχύ του και η συνταγματική τάξη διασαλεύτηκε, με αποκορύφωμα την επιβολή δικτατορικού καθεστώτος.

Δ' : Περίοδος Δικτατορίας (1967-1974)

Στις 21 Απριλίου 1967, στις 2 το πρωί, ο ταξίαρχος Παττακός και οι συνταγματάρχες Παπαδόπουλος και Μακαρέζος ξεκίνησαν με τάνκς και κατέλαβαν την Αθήνα, ενώ, παράλληλα, άλλες ομάδες αξιωματικών ή καταλάμβαναν διάφορα στρατιωτικά κέντρα ή προέβαιναν σε συλλήψεις αρχηγών κομμάτων και άλλων πολιτικών προσώπων (Κ. Μητσοτάκης, Γ. Αλευράς, Π. Παπαληγούρας, Γ. Παπανδρέου και άλλοι). Οι συνταγματάρχες εφάρμοσαν το σχέδιο «Προμηθέας» που αφορούσε την περίπτωση κήρυξης πολέμου και έτσι κατόρθωσαν να κυριαρχήσουν, χωρίς να αντιμετωπίσουν αντίσταση.

Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Κόλλια

Οι πραξικοπηματίες συνέλαβαν το Βασιλιά και τον μετέφεραν στο Πεντάγωνο, όπου βρισκόταν και ο Π. Κανελλόπουλος, ο οποίος συνέστησε στον Κωνσταντίνο να μην ορκίσει κυβέρνηση των συνταγματαρχών και μάλιστα να καταστείλει το κίνημα με επέμβαση του ναυτικού. Ο Βασιλιάς, ωστόσο, δεν εισάκουσε τα λόγια του Κανελλόπουλου, με τη δικαιολογία ότι μια τέτοια άρνηση θα επέφερε αιματοχυσία. Έτσι, ανέθεσε την πρωθυπουργία στον Κ. Κόλλια, Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και πρόσωπο πιστό στο Βασιλιά.

Η κίνηση αυτή του Βασιλιά δημιούργησε την εντύπωση στους δυνάστες του πολιτεύματος ότι θα κυβερνούσαν τη χώρα έξω από κάθε

περιορισμό της νόμιμης τάξης και με την πλήρη, αλλά και μερική έλλειψη της λαϊκής εμπιστοσύνης. Ήταν καταδικασμένοι στην καταστροφή βάσει αυτών των δεδομένων, κάτι που δεν μπορούσαν να εκτιμήσουν, λόγω της μανίας που τους είχε καταλάβει για την ικανοποίηση φιλοδοξιών, αλλά και οικτρών συμφερόντων που είχαν ως αποτέλεσμα την πολιτική και οικονομική εξουθένωση της Ελλάδας. Επιπλέον, αφού κατήργησε τη συνταγματική νομιμότητα και την ισοβιότητα δικαστών και δημοσίων υπαλλήλων, έπληξε ανεπανόρθωτα το διοικητικό σύστημα με ομαδικές αναγκαστικές απολύσεις. Εξ αρχής, προκάλεσαν «εκκαθαρίσεις» στον κρατικό μηχανισμό και επεδίωκαν τη θεμελίωση της φασιστικής ιδεολογίας στο νου των Ελλήνων.

Η εγκαθίδρυση δικτατορικού καθεστώτος επηρέασε πολύ και την εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό, έστω κι αν οι Η. Π. Α. και η Αγγλία αναγνώρισαν τη νέα κυβέρνηση. Σχετικά, επίσης, με την εξωτερική πολιτική, το Νοέμβριο του 1967, απομάκρυναν από την Κύπρο τη μεραρχία που είχε εγκατασταθεί εκεί από το 1964, επί Παπανδρέου, προκαλώντας εξασθένηση της άμυνας του νησιού. Επιπλέον, οι Πρωθυπουργοί Ελλάδας και Τουρκίας, Κόλλιας- Ντεμιρέλ, συναντήθηκαν 2 φορές, αρχικά, στις 9 Σεπτεμβρίου, στην τουρκική πόλη της Κεσάνης και έπειτα, στις 10 Σεπτεμβρίου, στην Αλεξανδρούπολη, για να συζητήσουν για το Κυπριακό, χωρίς, όμως, να καταλήξουν σε συμφωνία. Παράλληλα, ο τότε αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων της Κύπρου (στρατηγός Γρίβας) επιτέθηκε κατά των Τουρκοκυπρίων, με αποτέλεσμα τη δολοφονία πολλών εξ αυτών. Η Τουρκία τότε ετοιμάστηκε για πόλεμο, ο οποίος αποφεύχθηκε χάρη στην έγκαιρη παρέμβαση του Προέδρου των Η. Π. Α. , Λ. Τζόνσον.

Κυβέρνηση Γεωργίου Παπαδόπουλου

Η κυβέρνηση Κόλλια δεν κατάφερε να αντέξει λόγω κινητοποίησης μιας ομάδας ανώτατων στρατιωτικών σε ένδειξη αντίθεσης προς το ισχύον καθεστώς. Στις 13 Δεκεμβρίου 1967, ο Πρωθυπουργός Κόλλιας και ο στρατηγός Δόβας με το Βασιλιά και την οικογένειά του έφθασαν στη Λάρισα, όπου ο Βασιλιάς απηύθυνε στο λαό διάγγελμα, ζητώντας την αποκατάσταση της ομαλότητας και της τάξης. Το βασιλικό αυτό κίνημα, με έλλειψη οργάνωσης, απέτυχε και Βασιλιάς και Πρωθυπουργός κατέφυγαν στη Ρώμη.

Στις 13 Δεκεμβρίου, το βράδυ, ορκίστηκε Αντιβασιλιάς ο στρατηγός Ζωιτάκης, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος όρκισε νέα κυβέρνηση με Πρωθυπουργό το Γεώργιο Παπαδόπουλο. Στη νεοσυσταθείσα δικτατορική κυβέρνηση συμπεριλήφθηκαν ο Παττακός, ο Μακαρέζος ενώ στη θέση του Υπουργού Εξωτερικών παρέμεινε ο Πιπινέλης.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1968, καταρτίστηκε νέο Σύνταγμα από διακεκριμένους νομομαθείς και γι' αυτό πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα ολοκληρωτικού συστήματος, με εικονικό αποτέλεσμα 91,87% υπέρ και 7,76% κατά. Είχε ήδη ανασταλεί κάθε πολιτική δραστηριότητα και συνέχιζε να ισχύει ο στρατιωτικός νόμος.

Διστακτικά και με έντονο το συναίσθημα του φόβου, ύστερα από μια σειρά ηρωικών δηλώσεων από τον Παπανδρέου και τον Καραμανλή σε ένδειξη συμπαράστασης, άρχισαν να σχηματίζονται οι πρώτες οι μυστικές οργανώσεις και εκδηλώσεις διαμαρτυρίας. Στις 13 Αυγούστου 1968, πραγματοποιήθηκε απόπειρα δολοφονίας του Παπαδόπουλου. Ο αρχηγός της ομάδας, Αλέξανδρος Παναγούλης, νέος εξαιρετικής τόλμης και γενναιότητας, συνελήφθη και καταδικάστηκε δις σε θάνατο, η ποινή του,

όμως, δεν εκτελέστηκε ποτέ. Ένα άλλο γεγονός που συγκλόνισε το πανελλήνιο ήταν ο θάνατος του Παπανδρέου την 1^η Νοεμβρίου 1968, την κηδεία του ποίου ακολούθησαν 300.000 πολίτες. Με αφορμή τη μαζική συγκέντρωση, ο λαός άδραξε την ευκαιρία και διαδηλώνοντας έντονα συντάραξε το δικτατορικό καθεστώς. Σταδιακά, οι εκδηλώσεις αντίθεσης στη δικτατορία πύκνωναν. Το Μάιο του 1973, πολλοί αξιωματικοί προπαρασκεύασαν ναυτικό κίνημα, το οποίο τελευταία στιγμή προδόθηκε. Επίσης, στο ίδιο χρονικό διάστημα είχαν ξεκινήσει οι φοιτητικές διαδηλώσεις και είχε ήδη πραγματοποιηθεί από το Φεβρουάριο εξέγερση στη Νομική Σχολή της Αθήνας, εντείνοντας την ατμόσφαιρα αντίστασης στο υπάρχον φασιστικό καθεστώς. Για να καθησυχάσει προσωρινά αυτό το κύμα αντίστασης, ο Παπαδόπουλος με συνταγματική πράξη, την 1^η Ιουνίου 1973, κατήργησε τη Βασιλεία και εγκαθίδρυσε την Προεδρική Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, της οποίας Πρόεδρος αυτοανακηρύχθηκε ο ίδιος. Οι πράξεις του αυτές, για να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη, διέδωσε ότι εγκρίθηκαν από το λαό με δημοψήφισμα σε ποσοστό 77,2%, μέσα σε συνθήκες βίας και νοθείας.

Σαν ελάχιστη αμοιβή, η οποία πολύ λίγο έμοιαζε με προσέγγιση του δημοκρατικού καθεστώτος, ο Παπαδόπουλος προέβη στην άρση του νόμου περί πολιορκίας και στη χορήγηση γενικής αμνηστίας στους πολιτικούς κρατούμενους, χωρίς αυτό να συνιστά πλήρη αποκατάσταση των δημοκρατικών ελευθεριών.

Κυβέρνηση Σπυρίδωνα Μαρκεζίνη

Ο Παπαδόπουλος, επιθυμώντας να πολιτικοποιήσει την κυβέρνησή του, κατόρθωσε να έπεισε έναν από τους πολιτικούς ηγέτες, το Σπύρο Μαρκεζίνη, να σχηματίσει κυβέρνηση που ορκίστηκε στις 8 Οκτωβρίου 1973. Ο Μαρκεζίνης πίστεψε ότι θα κατόρθωνε να φτάσει στις εκλογές, και προς αυτόν το σκοπό άρχισε να προσεγγίζει τους πολιτικούς αρχηγούς για να τον βοηθήσουν, αν και δεν μπόρεσε να προσελκύσει κανένα κόμμα εν τέλει.

Η παραμονή, ωστόσο, του Μαρκεζίνη στην εξουσία υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια, λόγω της βίαιης καταστολής της φοιτητικής εξέγερσης στο Πολυτεχνείο στις 14-17 Νοεμβρίου 1973, όταν σε ομάδες οι φοιτητές ξεχύθηκαν στους δρόμους της Αθήνας και συγκρούστηκαν στους δρόμους, οι οποίοι μεταμορφώθηκαν σε πεδία μάχης. Αποκορύφωμα αυτών των συγκρούσεων υπήρξε η βίαιη ρίψη της πόρτας του Πολυτεχνείου, η οποία ήταν γεμάτη φοιτητικό αίμα από τους κρεμάμενους φοιτητές. Πολλοί οι νεκροί από αυτήν την εξέγερση, λίγοι τραυματισμένοι κατάφεραν να σωθούν. Ο Παπαδόπουλος, ύστερα και πάλι από αυτά τα πρωτόγνωρα και συγκλονιστικά γεγονότα, κήρυξε το στρατιωτικό νόμο. Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, συνδυαστικά με καινούργιο πραξικόπημα που εκδηλώθηκε από τον ταξίαρχο Ιωαννίδη, επέφερε την πτώση του Παπαδόπουλου. Ο Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο, απομάκρυνε το Μαρκεζίνη και επέβαλε δεύτερη δικτατορία. Νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίστηκε ο Φαίδων Γκιζίκης, ενώ η νέα κυβέρνηση είχε επικεφαλής τον Αδαμάντιο Ανδρουτσόπουλο.

Κυβέρνηση Αδαμάντιου Ανδρουτσόπουλου

Η δικτατορία του Ιωαννίδη ήταν πιο σκληρή από εκείνη του Παπαδόπουλου, και όσον αφορά τις φυλακίσεις αντιφρονούντων πολιτικών και στρατιωτικών, αλλά και στη στάση που τήρησε απέναντι στο Μακάριο και,

γενικότερα, στο Κυπριακό. Η διακυβέρνηση της χώρας ανατέθηκε στον Αδαμάντιο Ανδρουσόπουλο και τους συνεργάτες του. Στις 15 Ιουλίου 1974 έγινε απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου, όταν συνωμότες αξιωματικοί του Ιωαννίδη άρχισαν να επιτίθενται κατά του Προεδρικού μεγάρου. Έφυγε εκτός του νησιού και σώθηκε την τελευταία στιγμή. Η ανατροπή του Μακαρίου αποτέλεσε την απαρχή της μεγάλης τραγωδίας της Κύπρου, που κορυφώθηκε με την εισβολή των Τούρκων και την κατάληψη μεγάλου μέρους του νησιού (40% του εδάφους). Παρά τη σθεναρή αντίσταση που επέδειξαν οι Κύπριοι, ο αγώνας τους κάμφθηκε και έκτοτε το Κυπριακό ζήτημα παραμένει ανοικτό, αποτελώντας αφορμή για εντάσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Στις 21 Ιουλίου 1974 ο Ιωαννίδης αποφάσισε την κήρυξη πολέμου στην Τουρκία, ενώ οι αρχηγοί των επιτελείων του διαφώνησαν με μια τέτοια κίνηση. Οι εχθροπραξίες στην Κύπρο έληξαν αυθημερόν, ύστερα από παρέμβαση της Αμερικής. Η Κύπρος, όμως, είχε ήδη διαιρεθεί και υποστεί μεγάλες καταστροφές. Μετά από αυτά τα συμβάντα, το δικτατορικό καθεστώς κατέρρευσε.

Στις 23 Ιουλίου 1974, οι αρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων εισηγήθηκαν στον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας, στρατηγό Γκιζίκη, να ανατεθεί σε πολιτικούς η διακυβέρνηση του κράτους και εκείνος συμφώνησε. Κάλεσε, λοιπόν στο γραφείο του τον Παν. Κανελλόπουλο, το Γ. Μαύρο, τον Στ. Στεφανόπουλο και τον Ευάγγελο Αβέρωφ ζητώντας να αναλάβουν το σχηματισμό κυβέρνησης, με την υπόσχεση της απομάκρυνσης των στρατευμάτων. Λίγο μετά, στην αίθουσα της διάσκεψης προτάθηκε το όνομα του Κ. Καραμανλή να αναλάβει να ανορθώσει την κατεστραμμένη Ελλάδα. Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα, η μεταδικτατορική πολιτική ηγεσία έθεσε σαν πρωτεύοντα στόχο την ισχυρή θεμελίωση των δημοκρατικών φρονημάτων και την επούλωση των πληγών του εμφυλίου και της προηγούμενης επταετίας. Ακολούθησε, επίσης, ψήφιση νέου Συντάγματος, είσοδος της χώρας στο Ν. Α. Τ. Ο. και προσανατολισμός στην αμερικανική επιρροή. Η εξωτερική πολιτική που χάραξε ήταν αρκετά δυναμική και συνεχίστηκε από τους διαδόχους του.

Συμπερασματική Θεώρηση

Ύστερα από την ανωτέρω μελέτη της θητείας των ελληνικών κυβερνήσεων, στο διάστημα 1940-1974, και τις επιλογές που πραγματοποίησαν, καθορίζοντας το μέλλον της χώρας αξίζει να παρατηρηθεί πως διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης πραγματικότητας. Οι ιστορικές συγκυρίες της εξεταζόμενης περιόδου (Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, εποχή εμφυλίου σπαραγμού, εγκαθίδρυση δικτατορικού καθεστώτος), καθώς και η παρουσία στην πολιτική σκηνή ισχυρών και διακεκριμένων, σε ποικίλους τομείς, προσωπικοτήτων συνέβαλαν στην άσκηση δυναμικής και ουσιαστικής εξωτερικής πολιτικής και στην καθιέρωση της Ελλάδας στο διεθνή χώρο με την ένταξή της σε πολυκρατικούς οργανισμούς (π.χ. Ν.Α.Τ.Ο. , διεξαγωγή συζητήσεων για

ένταξη στην Ε.Ο.Κ.). Κομβική, επίσης, εξέλιξη στο ελληνικό πολιτειακό σύστημα υπήρξε η μετάβαση από το βασιλικό θεσμό στον προεδρικό και, σταδιακά, με τη μεταπολίτευση, η πλήρης εδραίωση της προεδρευόμενης Δημοκρατίας σε συνθήκες κοινοβουλευτισμού. Η εν λόγω περίοδος, γεμάτη αναταραχές και διακυμάνσεις, είναι τμήμα αναπόσπαστο της ελληνικής πολιτικής και συνταγματικής ιστορίας, η αναδρομή δε και η ανάλυση των πολιτικών γεγονότων εκείνης της εποχής αποτελεί ικανό κριτήριο και γνώμονα για την πορεία της χώρας μας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, αλλά και βάση για την εκπόνηση λύσης, ώστε να εξαλειφθούν εντάσεις που ξέσπασαν τότε μεταξύ γειτονικών κρατών (Ελλάδα- Τουρκία) και επιβιώνουν σήμερα με τον όρο «Κυπριακό ζήτημα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτου Ν. , Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974, εκδ. Θεμέλιο, 1983
Αναστασιάδη Γ. , Σύγχρονη ελληνική πολιτική και συνταγματική ιστορία, 1998
Βακαλόπουλου Απ. , Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204-1985, εκδ. Βάννια, 1997
Καρέλλα Γ. , Συνταγματική ιστορία της Ελλάδας, 1975
Λοβέρδου Α. , Πολιτική ιστορία της Ελλάδας, 1828-1975
Μακρουδημήτρη Α., Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδας, εκδ. Σιδέρη, 1997
Παπανδρέου Α., Η δημοκρατία στο απόσπασμα, εκδ. Καρανάση, 1974
Προβατά Α. , Πολιτική ιστορία της Ελλάδος, 1821-1980
Ψυρούκη Ν. , Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1940-1967, εκδ. Επικαιρότητα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα.....	σελ. 1
Κυβέρνηση Κορυζή.....	σελ. 2
Κυβέρνηση Τσουδερού-κατοχικές κυβερνήσεις.....	σελ. 3
Κυβέρνηση Τσουδερού-κατοχικές κυβερνήσεις.....	σελ.4
Κυβέρνηση Τσουδερού-κατοχικές κυβερνήσεις.....	σελ.5
Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου.....	σελ.5
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.6
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.7
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.8
Κυβέρνηση Πέτρου Βούλγαρη.....	σελ.8
Κυβέρνηση Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού.....	σελ.8
Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου.....	σελ.8
Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου.....	σελ.9
Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη.....	σελ.9
Κυβέρνηση Παναγιώτη Πουλίτσα.....	σελ.9
Κυβέρνηση Παναγιώτη Πουλίτσα.....	σελ.10
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Τσαλδάρη.....	σελ.10
Κυβέρνηση Δημητρίου Μάξιμου.....	σελ.10
Κυβέρνηση Δημητρίου Μάξιμου.....	σελ.11
Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη.....	σελ.11
Κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη.....	σελ.12

Κυβέρνηση Αλέξανδρου Διομήδη.....	σελ.12
Κυβέρνηση Ιωάννη Θεοτόκη.....	σελ.12
Κυβέρνηση Ιωάννη Θεοτόκη.....	σελ.13
Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου.....	σελ.13
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.13
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.14
Κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου.....	σελ.14
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.15
Κυβέρνηση Νικόλαου Πλαστήρα.....	σελ.16
Κυβέρνηση Δημήτριου Κιοσόπουλου.....	σελ.16
Κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπάγου.....	σελ.16
Κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπάγου.....	σελ.17
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.17
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.18
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Γεωργακόπουλου.....	σελ.19
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.19
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.20
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Δόβα.....	σελ.20
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.20
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.21
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή.....	σελ.22
Κυβέρνηση Παναγιώτη Πιπινέλη.....	σελ.22
Κυβέρνηση Στυλιανού Μαυρομιχάλη.....	σελ.22
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.22
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.23
Κυβέρνηση Ιωάννη Παρασκευόπουλου.....	σελ.23
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.23
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.24
Κυβέρνηση Γεωργίου Αθανασιάδη-Νόβα.....	σελ.24
Κυβέρνηση Ηλία Τσιριμώκου.....	σελ.24
Κυβέρνηση Ηλία Τσιριμώκου.....	σελ.25
Κυβέρνηση Στέφανου Στεφανόπουλου.....	σελ.25
Κυβέρνηση Ιωάννη Παρασκευόπουλου.....	σελ.25
Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου.....	σελ.25
Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου.....	σελ.26
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Κόλλια.....	σελ.26
Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Κόλλια.....	σελ.27
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.27
Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου.....	σελ.28
Κυβέρνηση Σπυριδώνα Μαρκεζίνη.....	σελ.28
Κυβέρνηση Αδαμάντιου Ανδρουτσόπουλου.....	σελ.28
Κυβέρνηση Αδαμάντιου Ανδρουτσόπουλου.....	σελ.29
Συμπερασματική Θεώρηση.....	σελ.29
Συμπερασματική Θεώρηση.....	σελ.30
Βιβλιογραφία.....	σελ.30
Περιεχόμενα.....	σελ.30
Περιεχόμενα.....	σελ.31

